

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління

Кафедра міжнародної економіки

УДК

«До захисту в ЕК»

«До захисту допущено»

Директор інституту

Завідувач кафедри

_____ Олег ШЕРЕМЕТ

_____ Світлана ГУТКЕВИЧ

«___» _____ 2024 р.

«___» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
БАКАЛАВРА

за освітньо-професійною програмою «Міжнародна економіка» зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
на тему: «Пріоритети розвитку української економіки»

Виконав

Бакулін Володимир Миколайович

здобувач 4 курсу, групи МЕ-4-10а

Керівник к.е.н., доц. _____

Артеменко Ліна Петрівна

Рецензент. _____

Арич Михайло Іванович

Я як здобувачка Національного університету харчових технологій розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавала і не одержувала недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач _____

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ННІ Економіки і управління

Кафедра міжнародної економіки
Освітній ступінь – бакалавр
Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри_____

«__»_____20__року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Бакулін Володимир Миколайович

1. Тема роботи
«Пріоритети розвитку української економіки»
керівник роботи
Артеменко Ліна Петрівна, к.е.н. доц.
затверджені теми наказом по інституту від « 19 » 12. 2023 року №1004-
КС
2. Строк подання здобувачем освіти роботи 04.06.2024
3. Інформаційна база
Наукова та методична література з питань національної економіки та
розвитку української економіки
4. Зміст основних положень роботи
Розділ 1. Теоретична сутність поняття національної економіки
Розділ 2. Аналіз розвитку національної економіки України
Розділ 3. Розробка сучасних пріоритетів розвитку національної економіки
України
5. Дата видачі завдання 01.09.2023
6. Календарний план виконання кваліфікаційної роботи

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ РОБОТИ

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
Підготовка I-го розділу	23.02.2024	Виконано
Підготовка II-го розділу	15.03.2024	Виконано
Підготовка III-го розділу	29.03.2024	Виконано
Завершення написання роботи	15-19.04.2024	Виконано
Передзахисти кваліфікаційних робіт	24-26.04.2024	Виконано
Здача готової роботи	03.06.2024	Виконано

Здобувач _____ /Володимир БАКУЛІН /
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник _____ / Ліна АРТЕМЕНКО /
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

до кваліфікаційної роботи бакалавра на тему:

«Пріоритети розвитку української економіки»

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 9 таблиць, 10 рисунків, 7 формул, кількість використаних джерел - 43.

Ключові слова: економіка, пріоритети розвитку, ефективність, державна політика розвитку, стратегія, ринкова економіка, соціальний ефект, активізація, міжнародний досвід, галузі економіки, стратегія розвитку.

Мета і завдання роботи. є аналіз теоретичних основ розвитку національної економіки України.

Основні завдання кваліфікаційної роботи:

- розкрито теоретичні основи розвитку національної економіки;
- визначено підходи до оцінювання розвитку національної економіки;
- дано аналіз проблем розвитку національної економіки;
- проаналізовано основні показники соціально-економічного розвитку України;
- проведено оцінку структурних зрушень економіки України;
- описано перспективні напрямки вдосконалення національної економіки України.

Предметом роботи є пріоритети розвитку української економіки.

Об'єкт роботи є національна економіка України.

Методи аналізу. Монографічний; статистичний; рядів динаміки; графічний; абстрактно-логічний, табличний.

Наукові результати. Основні положення та результати викладено в наукових виданнях та доповідалися на науково-практичних конференціях та семінарах: Інвестиційні пріоритети економіки Швейцарії (2022 рік); Освітня міграція: мотиви та пріоритети (2023 рік); Пріоритети розвитку української економіки у повоєнний час (2024 рік); участь у тестовій олімпіаді (2024 рік).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	8
1.1. Теоретичні основи розвитку національної економіки	8
1.2. Підходи до оцінювання розвитку національної економіки.....	19
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	31
2.1. Діагностика проблем розвитку національної економіки	31
2.2. Аналіз динаміки соціально-економічного розвитку України.....	37
2.3. Оцінка структурних зрушень економіки України	50
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ 3 СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	57
3.1. Світовий досвід розвитку національної економіки	57
3.2. Економічне обґрунтування пріоритетів розвитку національної економіки	66
Висновок до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

Актуальність теми. Успішний розвиток національної економіки України неможливий без її ефективної структури. Структура національної економіки має велике значення для збалансованості національної економіки, її ефективного та сталого зростання. Від стану структури національної економіки залежать ступінь задоволення потреб населення та реалізація його інтересів. Національна економіка – це галузі економіки: аграрна, енергетична, металургійна, харчова, автомобільна, тощо. Пріоритетний розвиток матеріального виробництва щодо нематеріальної сфери призводило до значного відставання сфери послуг у національній економіці. Найбільш пріоритетні галузі економіки мають стратегічний напрямок.

Сучасна структура національної економіки України – це диверсифікація в галузях економіки та визначення пріоритетних напрямів в економічних галузях національної економіки України.

Перетворення структури національної економіки за масштабами здійснення має довгостроковий стратегічний характер і потребує всебічного вивчення даної проблеми, переосмислення цілої низки положень теорії структури національної економіки, аналізу нових явищ, особливостей та протиріч у її розвитку, узагальнення та вироблення напрямів удосконалення структури національної економіки. Тільки на цій основі можливі поступальний рух до соціально орієнтованої ринкової економіки і перехід від спонтанної життєдіяльності ринку до цілеспрямованого регулювання, що здійснюється в інтересах всього суспільства і кожного його члена. Усе вищесказане, з погляду, визначає актуальність цього аналізу.

Метою роботи є аналіз теоретичних основ розвитку національної економіки України.

Для досягнення поставленої мети було вирішено наступні **завдання**:

- розкрито теоретичні основи розвитку національної економіки;
- визначено підходи до оцінювання розвитку національної економіки;
- дано аналіз проблем розвитку національної економіки;

- проаналізовано основні показники соціально-економічного розвитку України;
- проведено оцінку структурних зрушень економіки України;
- описано перспективні напрямки вдосконалення національної економіки України.

Об’єктом аналізу є національна економіка України.

Предметом аналізу є пріоритети розвитку української економіки.

Методи аналізу. В процесі виконання роботи використовувалися такі методи: монографічний; статистичний; рядів динаміки; графічний; абстрактно-логічний, табличний.

Інформаційна база аналізу. Нормативно-законодавча база України, дані Держкомстату, підручники, навчальні посібники, монографія, наукові статті, інтернет джерела.

Структура роботи. Дипломна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Теоретичні основи розвитку національної економіки

Термін «національна економіка» з'явився в науковій літературі 1990-х рр. Актуальність її вивчення пов'язують насамперед із зростаючою необхідністю передбачати тенденції соціально-економічного розвитку та реалізовувати ефективну стратегію у вигляді відповідної економічної політики. Процеси глобалізації, що ведуть до розширення міжнародних економічних відносин між країнами, також підвищують актуальність аналізу національної економіки, так як саме через глобалізацію проблема захисту національних інтересів встає найгостріше, що продемонструвала світова фінансова криза. Ці причини сприяли підвищенню уваги до теорії національної економіки [4,с.15].

Однак у сучасній науковій літературі зустрічається не так багато теоретичних праць із цієї проблеми. Методологічні передумови для вивчення національної економіки ще до кінця не розроблено.

На думку Амоша О. І., національну економіку можна визначити як «сукупність продуктивних сил, виробничих відносин, соціокультурних традицій господарювання та цінностей, що впливають на особливості економічного розвитку» [2,с.86].

Зверяков М. І. характеризує теорію національної економіки як теорію національного економічного ладу, під яким він розуміє «таку систему економічних відносин та інститутів, яка береться в єдності з усіма внутрішніми та зовнішніми, економічними та неекономічними факторами, властивими країні, як і з цілями національного економічного розвитку» [7,с.7].

З цього визначення випливає, що, по-перше, не можна ігнорувати жодного з типів відносин або інститутів, по-друге, аналіз національної економіки – це аналіз системи, що постійно розвивається.

Ряд авторів, зокрема Ягельська К. Ю. [32] та інших., вважають за потрібне підкреслити необхідність використання історичного підходу і дати аналіз, не обмежуючись одним етапом розвитку. Система національної економіки характеризує її економічні (відтворювальні) блоки та суб'єктів, а також країнову специфіку.

Розвиток національної економіки як окрема категорія виникла у ХІХ – першій половині ХХ століття. Теорії економічного розвитку охоплюють широке коло проблем. Виділяють 5 основних напрямів вивчення теорій розвитку національної економіки: класичний аналіз, кейнсіанська теорія, неокласичний аналіз, теорія Шумпетери, сучасний аналіз (рис. 1.1).

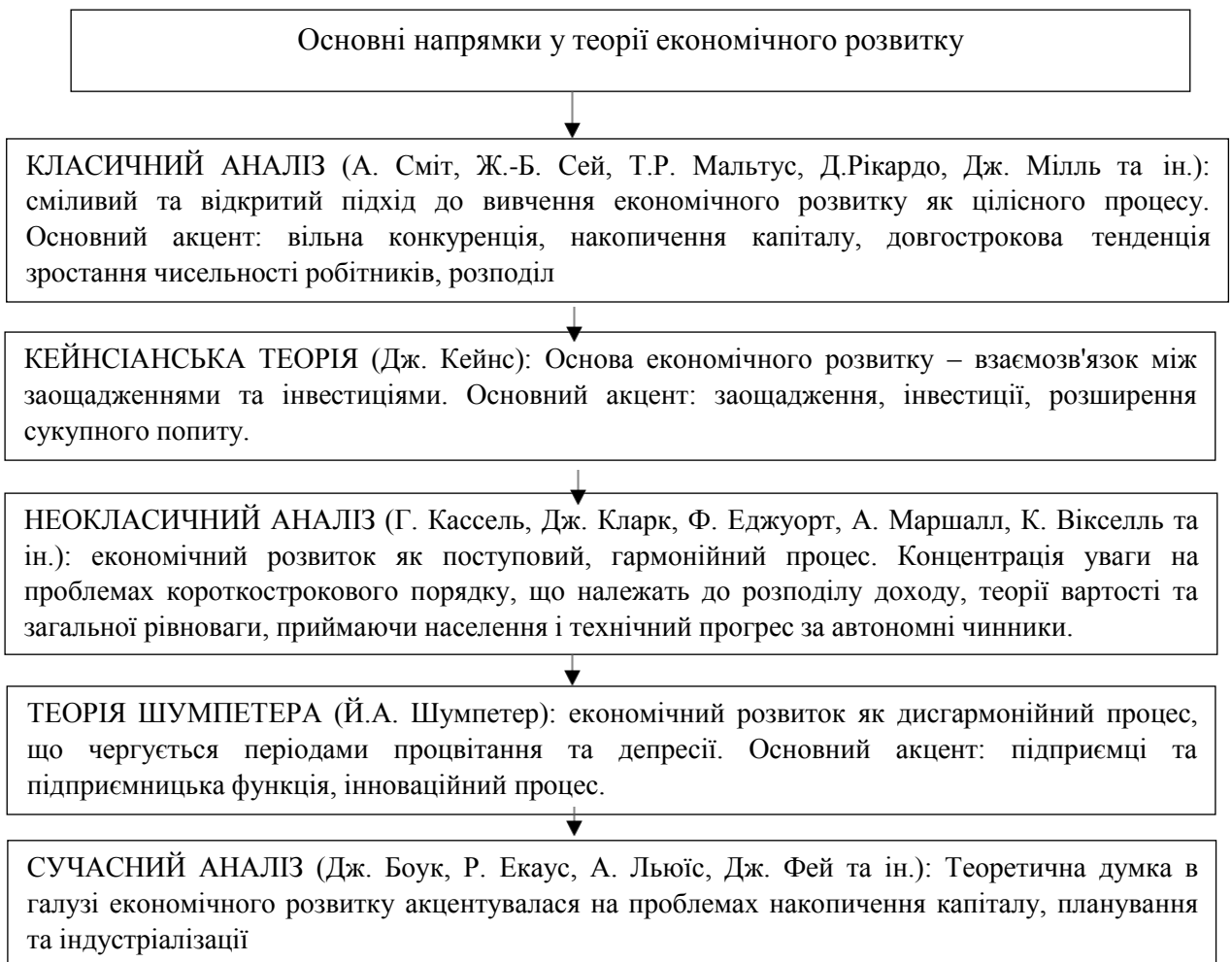

Рис.1.1. Основні напрями теорії економічного розвитку

Джерело: сформовано на основі [28]

Необхідно відзначити, що поняття «економічний розвиток» взаємопов'язане з поняттям «економічне зростання». Економічний розвиток будується з урахуванням економічного зростання. У свою чергу, економічний розвиток створює передумови для економічного зростання. Якщо держава економічно розвинена, має сприятливий інвестиційний клімат та стабільність у всіх сферах діяльності – це сприяє економічному зростанню.

Місце держави у світовому господарстві можна визначити за допомогою двох підходів. Найпростішим є поділ економіки світу на групи країн за рівнем доходів душу населення. Таким методом користуються ООН, МВФ, МБРР. При другому підході визначається роль держави у відтворювальному процесі світу.

За соціально-економічною природою світ украй неоднорідний. Наприклад, наприкінці 20-го століття виділялося три основні групи держав:

Промислово розвинені з економікою ринкового типу, що утворюють основу світової господарської системи; держави, що розвиваються; Держави з економікою перехідного типу, куди належали країни Східної Європи.

Розвинені країни з економікою ринкового типу – це серцевина, ядро світової системи господарства, що визначає перебіг міжнародних ринкових процесів. Країни, що розвиваються, є найбільшою, найбільш різноманітною і складною групою у світовому господарстві. Велику роль у світовій господарській системі відіграють промислово розвинені держави, які належать до головних виробників промислової та сільськогосподарської продукції.

Для розвинених країн характерні дві основні особливості [26,с.421]:

- рівномірний розподіл доходів;
- рівномірне господарське освоєння територій. У країнах економіка соціально орієнтована, підтримуються малозабезпечені верстви населення, інвестується наука, впроваджуються досягнення НТП у виробництво, що визначає високий рівень кваліфікації трудових ресурсів.

Стабільність у державі залежить від розвитку її економіки. Цей процес є багатоплановим і охоплює безліч систем. У кожній країні створюється своя модель економіки, проте всі моделі мають схожі риси і загальні закономірності. Також економічний розвиток – це формування певних взаємин у суспільстві. Це відбувається за усталених економічних умов і розподілу матеріальних благ.

Економічний розвиток характеризується трансформацією ринків та умов виробництва протягом тривалого періоду часу, в якому важливу роль відіграють інвестиційні, інноваційні, технічні та технологічні чинники економічного розвитку, а також чинники економічної власності та механізми управління. Економічний розвиток дає змогу будь-якій економічній системі переходити від однієї стадії до іншої. Наприклад, від нижчої до вищої стадії капіталізму. Водночас одна й та сама економічна система переходить з одного стану (наприклад, доіндустріальна революція) в інший (промислова революція).

Таким чином, економічний розвиток суспільства – це процес, що включає в себе економічне зростання, структурні зміни в економіці, а також рівень і якість життя населення. Концепція економічного розвитку тісно пов'язана з концепцією економічного зростання.

Економічний розвиток – це економічне зростання, що супроводжується важливими структурними та організаційними змінами в економічній сфері суспільства.

Економічний розвиток можна визначити за такими показниками: кількість валового внутрішнього продукту на душу населення та його похідні; певні структури суспільного виробництва – частка промисловості та сільського господарства в народному господарстві; показники використання природних ресурсів (кількість землі, палива, енергії та інших ресурсів); кількість, темпи розвитку та частка прогресивних галузей; кількісний та якісний рівень зайнятості за показниками, рівень організації та організованості. Якщо розглядати економічний розвиток у суто

функціональному аспекті (тобто в короткостроковому і довгостроковому ринкових періодах), то можна виокремити три типи економічного розвитку. Екстенсивний тип економічного розвитку, за якого економіка розвивається внаслідок механічного збільшення споживання ресурсів; інтенсивний тип економічного розвитку, зумовлений удосконаленням технічних, технологічних, економічних та інших систем; неінтенсивний тип економічного розвитку, зумовлений погіршенням технічного та технологічного розвитку; неінтенсивний тип економічного розвитку, зумовлений погіршенням технічної та технологічної ситуації в країні; неінтенсивний тип розвитку. У разі неінтенсивного економічного розвитку виробництво однієї додаткової одиниці продукції потребує збільшення кількості ресурсів на одну або кілька одиниць, що не вигідно для економіки.

Національна економіка як економічна система має низку як загальносистемних, і відокремлених властивостей.

До основних властивостей можна віднести [22, с.45]:

1) цілісність, яка проявляється в тому, що зміна поведінки будь-якого компоненту національної економіки або зв'язків між ними впливає на інші елементи та змінює систему в цілому;

2) ієрархічність, що означає, що національна економіка «включена підсистемою до системи вищого порядку – світову економіку», але при цьому «кожен її компонент також є системою»;

3) інтегрованість економічної системи, яка полягає в тому, що вона має специфічні властивості, відсутніх у неї елементів;

4) динамічність, яка проявляється в тому, що національна економіка, як і будь-яка інша економічна система, постійно перебуває у розвитку. При цьому розвиток зовсім не означає стрибкоподібну трансформацію системи та перехід її в нову якість.

Серед специфічних особливостей національної економіки можна відзначити, що її підсистеми мають нечіткі межі, вона значною мірою залежить від світового господарства загалом і піддається точному прогнозу.

Для відображення перелічених вище властивостей, а також для зручності аналізу національної економіки нами була розроблена система. Ця система національної економіки включає дві підсистеми:

- підсистему матеріально-організаційних відносин;
- підсистему суспільно-організаційних відносин – складається із семи блоків [21,с.17].

Підсистема матеріально-організаційних відносин включає речовий фактор виробництва та кінцевий результат виробництва. Її характеризують стан матеріально-ресурсної бази країни, ступінь науково-технічного розвитку, якість споживчих товарів та послуг. У рамках підсистеми матеріально-організаційних відносин реалізуються відносини щодо відтворення матеріальних благ і послуг. Підсистема суспільно-організаційних відносин включає відносини, що складаються для людей щодо розподілу результатів праці. У рамках підсистеми суспільно-організаційних відносин реалізуються відносини щодо звернення та розподілу матеріальних результатів виробництва та відтворення особистого фактору.

Вся система загалом скріплена відносинами власності. Як перша, і друга підсистеми безпосередньо залежить від зовнішньоекономічної діяльності країни.

Перша підсистема матеріально-організаційних відносин включає блоки: відносини з приводу відтворення природних ресурсів (природного капіталу); відносини з приводу відтворення фізичного капіталу; відносини з приводу відтворення споживчих благ та послуг; відносини з приводу відтворення та використання виробничої та невиробничої інфраструктури.

Підсистема суспільно-організаційних відносин включає блоки: соціально-трудова відносини, фінансові відносини і комерційні відносини.

Розглянемо докладніше вищезгадані елементи національної економіки:

1. Відносини щодо відтворення природних ресурсів (природного капіталу). Природні ресурси є предметами праці обробних галузей і таким

чином створюють засоби виробництва практично для будь-якого виробництва суспільно корисних благ та послуг.

Характеристика природно-ресурсної бази є найважливішим індикатором добробуту країни, тому відносини щодо відтворення та використання природних ресурсів мають бути чітко відрегульовані законодавством [18,с.63].

2. Відносини щодо відтворення фізичного капіталу. Відносини щодо відтворення та використання фізичного капіталу визначаються встановленими країною відносинами власності.

Без наявності матеріально-технічної бази неможливе жодне виробництво, проте для створення благ та послуг необхідне не просто її існування, а поєднання засобів виробництва з робочою силою. Взаємозв'язок соціально-трудова відносин із фізичним капіталом проявляється у наступному. По-перше, реалізація людського капіталу відбувається лише за наявності засобів виробництва. По-друге, технологічний рівень визначає якість товарів та послуг, якими користуються люди.

3. Відносини з приводу відтворення споживчих благ та послуг торкаються кожного члена товариства. Споживчі блага та послуги є кінцевим результатом економічної творчої діяльності. Це все те, що здатне задовольняти повсякденні життєві потреби людей, приносити людям користь, приносити задоволення [18,с.66].

При цьому споживчі блага існують в обмеженій кількості, що веде до економічної боротьби за них. Доступ до тих чи інших благ та послуг, а також можливість використовувати їх у повсякденному житті різними категоріями громадян є однією з найважливіших характеристик соціально-трудова відносин.

4. Відносини щодо відтворення та використання виробничої та невиробничої інфраструктури. Інфраструктура – комплекс галузей національної економіки, що забезпечує загальні умови функціонування економіки: дороги, зв'язок, транспорт, освіта тощо.

Інфраструктуру поділяють на виробничу, яка безпосередньо обслуговує матеріальне виробництво, та невиробничу, чи соціальну. Соціальну інфраструктуру утворюють: житлове та комунальне господарство, охорона здоров'я, фізкультура та спорт, роздрібна торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування, система освіти, установи культури, наука і т.д. Соціальна інфраструктура – група обслуговуючих галузей та видів діяльності, покликаних:

- а) задовольняти потреби людей;
- б) гарантувати необхідний рівень та якість життя;
- в) забезпечувати відтворення людських ресурсів та професійно підготовлених кадрів для всіх сфер національної економіки [13,с.51].

Вона надає безпосередній вплив на відтворення особистого чинника через систему охорони здоров'я, освіти, культури. Ринкова інфраструктура являє собою установи та організації, які забезпечують нормальне функціонування ринків – ринку капіталу, ринку праці та т.д. В період НТП (науково-технічного прогресу) посилилася залежність темпів економічного зростання та економічної ефективності від виробничої та невиробничої інфраструктури, тому від її стану залежить розвиток національної економіки. Розвинена виробнича інфраструктура значно полегшує виробничі процеси, цим активізуючи використання особистого фактора.

5. Соціально-трудова відносина. Роль соціально-трудова відносин у розвитку національної економіки багато в чому визначається взаємодією економічної та соціальної сторін суспільного розвитку. Якщо розглядати соціальні відносина поза сферою виробництва, економіка зводиться до «техніко-економічних відносин у сфері продуктивних сил», проте «економічні відносина не можуть реалізуватися поза соціальною стороною». Розвиток соціально-трудова відносин характеризується якістю трудових ресурсів країни, а також культурним рівнем та духовними потребами населення та ступенем задоволення цих потреб. Їх стан відбивається на

матеріально-технічній базі, грає визначальну роль при змінах у суспільному житті.

Функціонування інших блоків національної економіки безпосередньо залежить від ефективної зайнятості, стимулів до праці, сучасних систем освіти та виховання.

Інтелектуальний капітал створює технічну базу країни, кваліфікація працівників багато в чому визначає якість вироблених товарів та послуг, безпосередньо бере участь у створенні виробничої та невиробничої інфраструктури та зрештою впливає розвиток національної економіки загалом. Ефект від вкладень у сферу соціально-трудова відносин, як правило, набагато перевищує витрати.

6. Фінансові відносини. Фінансові відносини є системою відносин, пов'язаних із зверненням, розподілом і використанням коштів. Основу кредитно-фінансової системи складають Центральний банк, інші банки, різні кредитно-фінансові установи. Оскільки до кінця ХХ ст. зросла роль світових грошей, значно змінилися фінансові відносини. З 1985 р. обсяг фінансових операцій зріс більш ніж удесятеро. Фінансова система у сучасній економіці грає особливу роль. Картельєрі сказав: «Банки – це сталеливарна промисловість з дев'яностих років». Звільнення грошей від державного контролю, а також тенденції розвитку світової економіки призвели до того, що інтереси суб'єктів господарювання перемістилися зі сфери виробництва у фінансовий сектор. Фінансовий сектор більш ніж будь-який інший сприяє перерозподілу доходів від однієї групи осіб до іншої [10,с.12].

7. Комерційні відносини. У широкому значенні комерційні відносини – це відносини, що виникають щодо отримання підприємницької прибутку у різних секторах економіки; у вузькому значенні - відносини, що виникають головним чином при реалізації продукції та наданні послуг із метою отримання комерційного прибутку. Комерційні відносини відіграють важливу роль у процесі розподілу та перерозподілу благ і послуг.

Структурний аналіз економічної діяльності дозволяє з'ясувати загальні закономірності функціонування системи, виявити однорідні та різнорідні сектори національної економіки. На основі структурного аналізу розробляються основні напрями економічної політики. Основний принцип розробки ефективної економічної політики це необхідність адаптації до існуючих структур.

Економічні агенти створюються внаслідок розподілу праці. Вони можуть бути різних рівнів; галузі, підгалузі, організації, домашні господарства тощо. Аналіз процесу загального поділу праці дуже важкий, оскільки він має вирішити деякі концептуальні проблеми. Для цього потрібно:

- визначення критеріїв відмінності галузей національної економіки;
- розробка відповідної оцінки на момент його створення;
- розробка методологічних підходів управління процесом формування галузі національної економіки.

Таким чином, важливим є визначення тієї ознаки, за якою поділ тієї чи іншої економічної діяльності можна віднести до відповідної галузі національної економіки. В економічному понятті галузь – це сукупність організацій чи інших одиниць, які займаються конкретною діяльністю. Економічні галузі можна диференціювати у наступних групах (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Групи економічних галузей

Рівень галузевої диференціації	Галузевий підрозділ	Ознаки галузевого поділу
Висока	Галузь національної економіки	Роль у суспільному розподілі праці, економічне значення результатів діяльності
Середня	Підгалузь національної економіки	економічне значення результатів діяльності, узагальненість принципів реалізації економічної діяльності
Низька	Вид діяльності	Операційне значення результатів діяльності, узагальненість конкретних специфікацій виду діяльності

Джерело: побудовано на основі [19]

У національній економіці існує значна частина груп організацій, які мають деяку узагальненість вищезгаданих якостей. Але не всі з них можуть поставитися до якоїсь економічної галузі. Якщо галузеву диференціацію розглядати як безперервний процес, що відбувається у часі, можна розглянути діалектичні зміни структури громадського виробництва, у якому вона з одного якісного рівня переходить на інший.

Як правило, види економічних діяльностей відрізняються один від одного чітко сформульованим товарним асортиментом. Між такими підрозділами національної економіки є незначні, слабкі зв'язки, які можуть бути випадковими та нестабільними, оскільки кожен з таких підрозділів має власний інтерес. На відміну від нього, підгалузь національної економіки характеризується значнішими та стабільнішими коопераційними зв'язками. А між організаціями підгалузі національної економіки утворюються міцні зв'язки.

Однорідні економічні одиниці групуються за сферою, що характеризує основний вид діяльності, а для угруповання економічних галузей використовується Стандартний міжнародний галузевий класифікатор всіх видів економічної діяльності (ISIC – International Standard Industrial Classification of all Economic Activities). Він включає чотиризначний цифровий код і має секції, підсекції, групи та класи. Даному класифікатору властиві такі характеристики [4,с.15]:

- він групує статистичні одиниці за їх характером, технологією, організацією та засобами фінансування виробництва;
- класифікує виробничі одиниці за переважним видом економічної діяльності відповідно до продукції та основної групи послуг, що надаються;
- не проводиться облік продукції та послуг, що випускається;
- не враховуються питання, що стосуються власності, юридичного статусу та режиму експлуатації.

Потрібно враховувати те, що немає однозначних відповідностей між видом діяльності та продукцією. Також виробництво однієї єдиної продукції може відбуватися внаслідок одного виду економічної діяльності, що у свою чергу включає кілька типів діяльності, наприклад виробництво автомобілів.

Економічні одиниці групуються і за видом економічної діяльності, і за продукцією, що випускається, і послуг. У другому у випадку відбувається угруповання однорідних одиниць, залежно від них функції у економічному процесі. У першій класифікації організації групуються у галузях як виробничі одиниці. Друга класифікація групує однорідні одиниці в інституційному сектор [2,с.58].

Розвиток національної економіки – структурна перебудова економіки відповідно до потреб технологічного та соціального прогресу.

Основним показником розвитку національної економіки країни вважається збільшення показників ВВП або ВНП на душу населення, що свідчить про:

- зростання ефективності використання виробничих ресурсів країни;
- зростання середнього добробуту її громадян.

Таким чином, представлена нами система національної економіки дозволяє дати чіткий та докладний аналіз економіки будь-якої країни.

1.2. Підходи до оцінювання розвитку національної економіки

У контексті сучасного економічного розвитку нашого світу, економічний розвиток різних країн перебуває під пильною увагою різних політиків та економістів. Перспективи розвитку країни безпосередньо залежать від структурних змін та процесів, що відбуваються в національних економіках країн. Для точної та якісної оцінки економічного потенціалу країн у світовому співтоваристві вкрай необхідно торкнутися теми економічного розвитку окремого суспільства, що є процесом, що охоплює

практично всі сфери економічної діяльності держави. Однак рівень економічного розвитку країни найчастіше визначається в контексті досягнутого рівня економічного потенціалу. Він необхідний через те, що різні регіони країн зумовлюються нерівномірністю розподілу ресурсами територією країни [7,с.57].

Визначення критерію зростання національної економіки та виділення основних показників, дозволить точніше оцінювати стан розвитку національної економіки та проводити більш глибокий аналіз стану економічної системи. Завдяки цьому з найбільшою ймовірністю можна буде прогнозувати настання кризових ситуацій і складати актуальні антикризові програми, що спрямовані на згладжування кризових ситуацій, а також створювати сприятливі умови для майбутнього економічного зростання, виходячи з вирішення виявлених у ході аналізу проблем.

Саме собою економічне зростання неспроможне служити самоціллю суспільства: воно має супроводжуватися підвищенням життя населення, зниженням диференціації доходів у суспільстві, модернізацією структури економіки, підвищенням якості життя, що характеризує соціально-економічний розвиток цього суспільства.

Добробут знаходить своє відображення у забезпеченості населення держави, соціальної групи, класу, сім'ї чи окремої особистості матеріальними, соціальними та духовними благами, які є необхідними для життєдіяльності. Добробут має подвійну природу, яка походить з жорсткої необхідності та прагнення до загального добробуту. Підтвердженням цьому служить принцип оптимальності, або «оптимум В. Парето»: добробут суспільства досягає максимуму та розподіл ресурсів стає оптимальним, якщо будь-яка зміна цього розподілу не погіршує добробут хоча б одного суб'єкта економіки [8,с.95].

Добробут населення перебуває у прямій залежності від рівня розвитку продуктивних сил та характеру економічних відносин. Підвищення рівня розвитку продуктивних сил призводить до пропорційного покращення

добробуту населення. Добробут населення знаходиться в сильній залежності від ефективності соціально-економічної політики. Таким чином, добробут є критерієм зростання національної економіки.

Економічний потенціал країни характеризується на основі наступних показників [8,с.112]:

1. ВВП/ВВП душу населення.
2. Рівень якості життя населення.
3. Розподіл основних видів продукції душу населення.
4. Економічна ефективність.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – основний показник зростання національної економіки, який надає значний вплив на якість життя населення. ВВП обраховується за формулою:

$$\text{ВВП} = C + G + I + \text{NX}, \quad (1.1)$$

де C – особисті споживчі витрати, які включають витрати домашніх господарств на товари тривалого і короткочасного користування, а також на послуги (окрім витрат на купівлю житла);

G – державні витрати на утримання армії, органів МВС, освіти, науки, культури, охорони здоров'я, апарату управління тощо (окрім трансферт. платежів – допомог, пенсій, виплат за соціальним страхуванням);

I – валові інвестиції, які включають витрати фірм на будівництво, купівлю устаткування, створ. товарно-матеріал. запасів, заміну зношеного устаткування, а також витрати домогосподарств на купівлю житла;

NX – чистий експорт товарів і послуг (сальдо експорту та імпорту), оскільки частина створюваного ВВП спрямовується на експорт, а частина коштів країни витрачається на імпортні товари і послуги [8,с.112].

Регулювання ВВП – це найважливіший напрямок економічної політики держави. В ефективній і результативній якості вона повинна ґрунтуватися на об'єктивних показниках економіки, її динаміці, а також враховувати ефект від заходів, що здійснюються [12,с.174].

Збір та узагальнення інформації про виробництво, розподіл та використання суспільного продукту здійснюється в Системі національних рахунків (СНР), яка містить надійні показники, що характеризують стан та тенденції розвитку національної економіки.

СНР призначена для аналізу процесів, що приходять у національній економіці на макроекономічному рівні. Центральним показником СНР є валовий внутрішній (або національний) продукт (ВВП чи ВВП).

Валовий національний продукт вираховується за формулою [8,с.112]:

$$\text{ВВП} = \text{ВВП} + \text{Сальдо первинних доходів, отриманих з-за кордону} \\ \text{або переданих за кордон,} \quad (1.2)$$

Поряд з ВВП визначення стану національної економіки та розвитку економічної системи здійснюється при використанні наступних показників:

1. Чистий національний продукт (ЧНП). Застосовується для характеристики чистого об'єму виробництва, що точніше відбиває результат функціонування національної економіки. Чистий національний продукт вираховується за формулою:

$$\text{ЧНД} = \text{ВНД} - \text{А}, \quad (1.3)$$

де ЧНД – чистий національний дохід;

ВНД – валовий національний дохід;

А – вартість спожитого основного капіталу.

Чистий національний продукт характеризує чистий результат економічної діяльності, показує, що має в своєму розпорядженні суспільство для забезпечення споживання і розвитку економічного потенціалу. Частина чистого доходу стягується державою у своє розпорядження у вигляді непрямих податків, частина, що залишилася, утворює національний дохід [18,с.135].

2. Національний дохід (НД). Визначається як дохід, зароблений домашніми господарствами (постачальниками економічних ресурсів).

Національний дохід розраховується як різниця між ЧНП та сукупними непрямими податками у фінансовому вираженні. Національний дохід показує, скільки коштуватиме виробництво ЧНП з погляду витрат ресурсів. Частина НД залишається у розпорядженні фірм у вигляді нерозподіленого прибутку, решта відраховується до фондів соціального страхування і додатково стягується державою у вигляді податків на прибуток [1,с.139].

Національний дохід вираховується за формулою:

$$\text{НД} = \text{ЧНД} - \text{Непрямі податки}, \quad (1.4)$$

3. Особистий дохід (ОД). Виходить, якщо до залишку НД після виплат податків та платежів додати трансфертні платежі. Особистий дохід – це сукупний дохід, отриманий індивідом або сім'ями до сплати ними прибуткового податку державі. Після сплати податків дохід стає наявним, за його допомогою вимірюється величина доходу сімей та індивідів.

Особистий дохід вираховується за формулою:

$$\text{ОД} = \text{ЧД} - \text{Всс} - \text{Ппк} - \text{НПК} - \text{ТП}, \quad (1.5)$$

де, Всс – внески на соціальне страхування;

Ппк – податок на прибуток корпорацій;

НПК – нерозподілений прибуток корпорацій;

ТП – трансферні платежі [8,с.112].

У відкритій економіці фактори виробництва не завжди належать тим, хто проживає на території країни, де ці фактори розміщуються та використовуються. Цей факт ускладнює оцінку результатів економічної діяльності і робить необхідним використання двох показників – валового внутрішнього продукту (ВВП) та валового національного продукту (ВНП).

Валовий національний продукт (ВНП) вимірює ринкову вартість кінцевої продукції, виробленої за допомогою факторів виробництва, що належать резидентам цієї країни (тобто тим, хто постійно проживає на її території). Оскільки частина цих факторів розташована на території інших

країн, частина факторних доходів резидентів формується за рахунок вартості кінцевої продукції, створеної за кордоном.

Чисті факторні доходи, що надходять з-за кордону, дорівнюють сумарному обсягу надходжень до країни у вигляді прибутку від іноземних підприємств, відсотків за зовнішніми кредитами, грошових коштів, що надходять від громадян країни, що працюють за кордоном, за вирахуванням доходів, отриманих іноземними громадянами у цій країні. Ця величина може бути як позитивною, так і негативною, від цього і залежить співвідношення величини ВВП та ВВП [18,с.96].

На сучасному етапі розвитку світових економік є деякі різновиди економічного потенціалу:

- Виробничий (інвестиційний потенціал), що ґрунтується на розвитку фондів фінансування;
- Природно-ресурсний, що характеризує екологічні можливості території;
- Інноваційний, тобто, залучення нових технологій до функціонування господарських систем;
- Трудовий потенціал, який враховує якість та масштаби трудових ресурсів [18,с.103].

Економічний потенціал країн може реалізуватися у більшій чи меншій мірі, щодо плану здійснення цілей. Формулювання мети визначення та оцінки економічного потенціалу регіону. У свою чергу це допоможе визначити спрямованість оцінки економічного потенціалу регіону на самому початку процесу оцінки. Головна мета оцінки: визначити рівень розвитку кожного регіону для того, щоб зрозуміти та знайти шляхи до його удосконалення. Досягнення цієї мети ґрунтується на тому, що буде проведено оцінку основного економічного потенціалу країни, яка буде заснована на:

- утриманні темпів зростання ВВП, що ґрунтуються на економії ресурсів, а також ефективного використання нових технологічних відкриттів у всіх сферах діяльності;
- поліпшення управлінської системи в галузі економіки шляхом удосконалення законодавства та посилення відповідальності в поєднанні з розширенням повноважних прав;
- підвищення соціальних показників шляхом збільшення заробітної плати плани у структурі собівартості продукції, яка ґрунтуватиметься на зниженні матеріальних та енергетичних витрат [21,с.24].

Другий етап характеризується тим, що необхідне формування сукупності показників, що характеризують економічний потенціал, а також вкрай важливо їх кількісний опис. Усього існує 7 показників:

- ресурси людського потенціалу, якість їхньої роботи та кількість працівників;
- структура та обсяг виробничого потенціалу промисловості;
- рівень розвитку невиробничої сфери економіки;
- транспортна система, а саме: її якість; структура; протяжність;
- використання корисних копалин: якість, кількість та ефективність використання. Потенціал країни у сфері науково-технічного прогресу;
- структура та обсяг сільськогосподарського потенціалу [22,с.102].

Рушійно важливо провести докладну характеристику найважливіших економічних показників. Наприклад, ВДВ (валова додана вартість) – це результат економічної діяльності країни у певний період, яка складається з первинних доходів, що розподіляються між учасниками виробництва, вона розраховується як:

$$\text{Валова додана вартість} = \text{регіональний випуск} - \text{проміжне споживання} \quad (1.6)$$

На наступному етапі важливо провести оцінку економічного потенціалу на підставі критеріїв, а далі – визначити рівень розвитку економічного потенціалу, результат якого ґрунтуватиметься на тому, вище чи нижче знаходиться країна у світовому рейтингу.

Розкритий нами вище метод оцінки економічного потенціалу країни дозволяє визначити основні фактори, на підставі яких, надалі будуватимуться рішення для зміцнення економічного потенціалу країни, а також ресурсні можливості при затвердженні програм економічного потенціалу країни та виявлення негативного та позитивного факторів впливу на країну в цілому.

Для оцінки розвитку економіки країн також доцільно використовувати рейтинг глобальної конкурентоспроможності країн світу, глобальний інноваційний індекс, глобальний індекс продовольчої безпеки, індекс якості життя, рівень інфляції, безробіття та інші.

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності країн світу (IMD World Competitiveness Ranking) – щорічне глобальне дослідження та рейтинг країн світу, що його супроводжує, за показником економічної конкурентоспроможності.

Рейтинг розраховується за методикою провідного європейського Інституту менеджменту (Institute of Management Development, IMD), що базується в Лозанні (Швейцарія), і випускається в рамках серії доповідей про світову конкурентоспроможність IMD World Competitiveness Yearbook.

Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index) – глобальне дослідження та рейтинг країн світу, що його супроводжує, за показником розвитку інновацій за версією Всесвітньої організації інтелектуальної власності та міжнародної бізнес-школи INSEAD.

Глобальний індекс продовольчої безпеки (англ. Global Food Security Index, GFSI) – це оцінка продовольчої безпеки у країнах світу за допомогою індексу, розробленого організацією Economist Intelligence Unit за підтримки сільськогосподарської компанії Corteva Agriscience, який складається з чотирьох компонентів: економічна та фізична доступність продовольства, якість і безпечність, природні ресурси та стійкість. Станом на 2021 рік індекс розраховується для 213 країн світу та має на меті оцінити, які країни є найбільш і найменш вразливими до продовольчої небезпеки.

«Індекс якості життя» (англ. quality-of-life index) розроблений компанією «Economist Intelligence Unit», ґрунтується на методології, яка пов'язує підсумки досліджень по суб'єктивній оцінці життя в країнах, з об'єктивними визначниками якості життя в цих країнах.

Інфляція є важливим фактором у господарському житті будь-якої країни, вона впливає на наші гаманці та національну економіку загалом. Інфляція – це зростання рівня цін на товари та послуги в економіці. Якщо ціни на продукти збільшуються, то наші гроші стають менш вартісними, а купівельна спроможність падає. Темп інфляції визначають за формулою:

$$\text{Темп інфляції} = \frac{P_t - P_{t-1}}{P_{t-1}} \times 100\%, \quad (1.5)$$

де, P_t – рівень цін у поточному періоді;

P_{t-1} – рівень цін у попередньому періоді [8,с.112].

Другою важливою сферою макроекономіки є сфера зайнятості. Кожна держава заінтересована у високій зайнятості робочої сили та невисокому вимушеному безробітті. Відношення чисельності безробітних (Б) до загальної кількості робочої сили (З) називають рівнем безробіття [8,с.112].

$$B = \frac{B}{Z} \times 100\%, \quad (1.6)$$

Іншим статистичним показником, який характеризує рівень зайнятості в країні, є коефіцієнт участі в робочій силі. Його обчислюють як відношення робочої сили до дорослого населення країни [8,с.112]:

$$\text{Коефіцієнт участі в робочій силі} = \frac{\text{робоча сила}}{\text{доросле населення}} \times 100\%, \quad (1.7)$$

На етапі розвитку економічної галузі країн існують такі методи:

Першим методом є SWOT-аналіз економічного потенціалу окремої території та країни. Цей метод характеризується як засіб об'єднання всіх результатів аналізу. SWOT-аналіз дозволяє дати оцінку порівняльних якісних

позитивних та негативних якостей країни. Цей спосіб дає відповідь на питання про перспективні напрямки розвитку, а також попередити про негативні наслідки у розвитку економічного потенціалу [18,с.56].

Другим методом оцінки економічного потенціалу є оцінка конкурентного профілю країни. За допомогою нього можна простежити вплив

окремих факторів середовища, в якому воно знаходиться, на швидкість розвитку економічного потенціалу. Характерною рисою даного методу є те, що в ньому дається оцінка кожного фактора (умовно: низька, середня чи висока), а також рівня використання цього чинника економіки країни. В результаті, робиться висновок, який із факторів найбільш значущий для території. Деякі фактори, необхідні для використання даного методу:

- поточний стан економіки, клімат, перспективи зростання території);
- розвиненість інфраструктури для розвитку бізнесу;
- транспортно-географічне положення у контексті міжнародної спільноти;
- трудові ресурси;
- науково-технічний потенціал території;
- фінансово-економічні чинники, тобто. сприятливість умов інвестицій, баланс доходів і витрат, рівень рентабельності суб'єктів господарювання [32,с.41].

Третім методом є метод оцінки становища країни та її галузей по відношенню до інших територій. При використанні цього методу використовуються основні конкурентні переваги території. Основною рисою методу є: оцінка реального стану країни, або її регіону, у порівнянні з іншими територіями. Таким чином, виявляються основні напрямки діяльності країни, в рамках яких вона збереже свої лідируючі позиції в міжнародній торгівлі, наприклад, або навпаки покаже в якому напрямку розвивати свій економічний потенціал не варто. Для того, щоб визначити подальші дії країни, необхідно визначити стратегічні напрями та пріоритети

на сучасному етапі, розглянути перспективність галузей промисловості, а також виявити основний внесок суб'єктів господарювання в розвиток економіки нашої країни.

Заключним методом визначення економічного потенціалу країни є виявлення ступеня державного стимулювання в галузі господарюючих об'єктів, що реалізують пріоритетні стратегічні завдання. У щодо цього вкрай важливо виробити критерії, згідно з якими складається рейтинг суб'єктів господарської діяльності залежно від заохочення даних суб'єктів із боку держави. Основою даного методу є принцип балансу у споживанні послуг, що фінансуються з бюджету, а також рівні фінансування окремих галузей економіки.

Підсумовуючи вищесказане, основні методи та способи оцінки економічного потенціалу країн світу на етапі розвитку економічної сфери і дійшли до висновку, що існує низка факторів, які впливають на зростання або падіння рівня економічного потенціалу країн світу за сучасних економічних умов. Для того, щоб країна включилася до міжнародну конкуренцію за зміцненням своїх економічних позицій, необхідна підтримка з боку держави всіх галузей економіки, які, свою чергу, впливають на формування сприятливого ґрунту для зростання економічного потенціалу окремо взятої країни.

Висновки до розділу 1

Національна економіка – сукупність виробничих сил, виробничих (економічних) відносин, соціокультурних традицій ведення господарства і цінностей, що впливають на особливості економічного зростання країни. Основою національної економіки є її соціально-економічна система. Вона характеризується співвідношенням економічних та позаекономічних методів управління національним господарством.

Нині головним завданням національної економіки як науки слід визнати аналіз особливостей економіки певної країни для обґрунтування

основних пріоритетів та заходів економічної політики держави, спрямованих на досягнення найголовнішої генеральної мети – економічного розвитку країни та підвищення життєвого рівня населення.

Важливим напрямом в оцінці стійкості розвитку структури національної економіки є аналіз структури її відтворення. Слід зазначити, що аналіз структури народного господарства на основі теорії відтворення дозволяє виявляти закономірності розвитку національної економіки та фактори, що впливають на цей розвиток.

Структуру сучасного суспільного відтворення національної економіки можна висловити у вигляді циклу відтворення, що постійно оновлюється, що, у свою чергу, дозволяє оцінювати основні структурні залежності економіки, механізми самоврядування системи відтворення та процеси формування основних чинників розвитку. Однією з умов щодо характеру натуральних і ціннісних економічних пропорцій, що визначають закономірності циклу економічного розвитку, вивчення системи відтворення економіки. Серед основних структурних залежностей економіки слід розрізняти наступні взаємозалежності: інвестиція та споживання, виробництво та споживання, інтелектуальна та інвестиційна обґрунтованість виробництва тощо.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Діагностика проблем розвитку національної економіки

Сучасна українська економіка переживає небувалий у своїй історії шок. Повномасштабне військове вторгнення північного сусіда завдало потужного удару по всіх складових економічної системи України. Виробництво ключових товарів, зокрема тих, які складають основу експортного потенціалу України, скоротилося. Крім того, було заблоковано порти, на які припадає основна частина зовнішньої торгівлі. Зруйновано транспортну, логістичну, соціальну, маркетингову та інженерну інфраструктуру всього регіону. Людські ресурси, які втекли за кордон, були частково перекинуті на захід України, що тимчасово витіснило з активної економічної діяльності від сотень тисяч до мільйонів людей.

Усе це ставить під загрозу можливість забезпечення і закріплення успіху українських військових на фронті в довгостроковій перспективі. Не секрет, що без надійного матеріально-технічного забезпечення економіки домогтися військової перемоги складно, а забезпечити стійке післявоєнне зростання – практично неможливо. Тому економіка країни стає одним із пріоритетних фронтів, від якого залежить подальший перебіг військових дій і можливість успішного відновлення країни після їх закінчення.

Війна зруйнувала довоєнну модель української економіки, загостривши внутрішні протиріччя і підкресливши загальну неефективність. Зараз ми спостерігаємо деградацію сировинного сектору в сільському господарстві. Фермери втрачають стимули до виробництва сировини і скорочують посіви.

Існує безліч аспектів економічного розвитку. Давайте розглянемо основні, на наш погляд, з них. Якщо говорити про матеріальне забезпечення, то ключовою проблемою є відсутність інвестицій. Після розпаду Радянського Союзу в Україні був відсутній повний виробничий цикл, що призвело до занепаду багатьох підприємств, а виробничі потужності більшості наявних

підприємств втратили актуальність і потребують модернізації. Через дуже тривалий період окупності керівники підприємств часто не ризикують вкладати великі кошти в модернізацію виробничих фондів. Ще однією проблемою, що перешкоджає ефективній роботі підприємств, є корупція, з якою уряд нині активно бореться. Рівень зносу основних фондів в Україні перевищує 60 %, що суттєво впливає на коливання ВВП.

Проведемо аналіз динаміки зміни показника валового внутрішнього продукту України на рис.2.1.

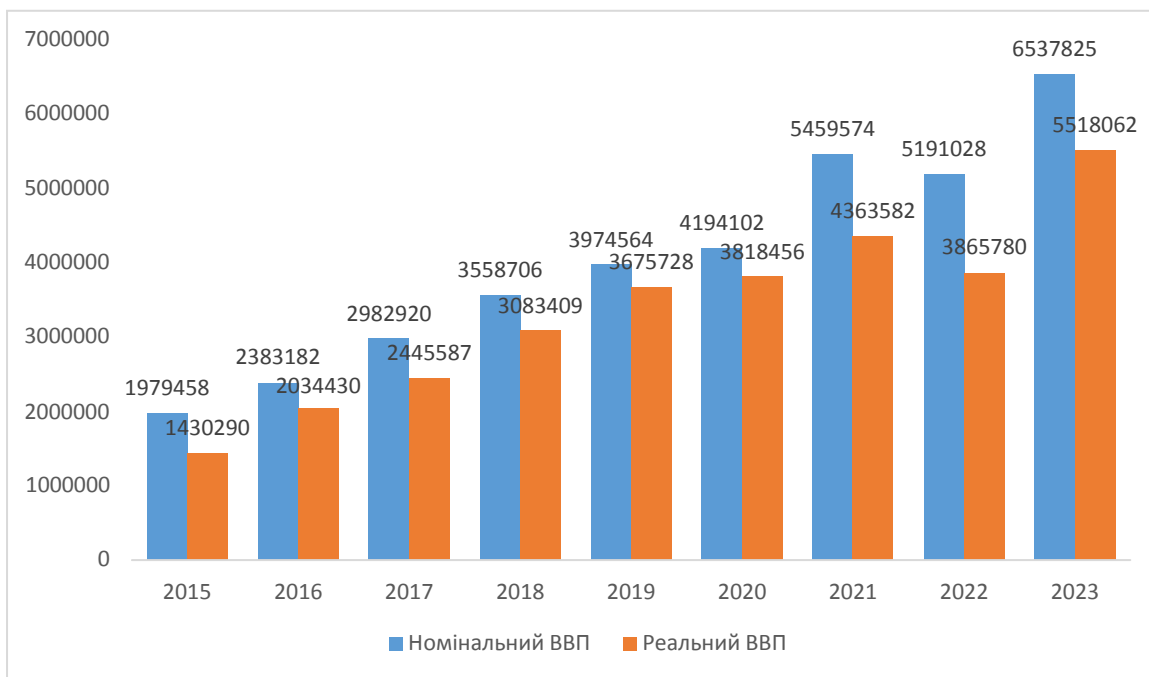

Рис.2.1 Валовий внутрішній продукт України з 2015 по 2023 рр. (млн. грн.)

Джерело: побудовано на основі [19]

Відповідно до наведених даних спостерігаємо нарощення показнику номінального ВВП у період з 2015 по 2020 рік. З 2020 по 2021 рік відбувся різкий скачок збільшення показника з 4194102 млн. грн до 5459574 млн. грн. Схожа динаміка спостерігається і з показником реального ВВП. Зважаючи на початок повномасштабного вторгнення економіка України зазнала значних втрат. Тому у 2022 році відбувся спад показника з 5459574 млн. грн. до 5191028 млн. грн. У 2023 році Україна змогла вийти на довоєнні показники і навіть покращити його.

З погляду потенційних інвесторів, слід звернути увагу на одвічну дилему - наскільки вигідно вкладати гроші в ту чи іншу галузь або, в нашому випадку, країну. Це призводить до іншої проблеми, що впливає з попередньої: політичної невизначеності. Політика нашої країни часто перебувала на межі вибору між ЄС і Росією. Тож можливість необґрунтованого вибору влади на користь проросійської політики викликала невдоволення людей, що й призвело до протестів на Майдані Незалежності. У той час як інвестори насамперед розглядають вигоду від вкладення капіталу, геополітична невизначеність впливає на стабільність прибутків компаній, у які вони можуть інвестувати, і на державне регулювання цих компаній. Ці та інші фактори часто відлякують інвесторів.

Ще однією проблемою, що впливає на прийняття інвестиційних рішень, є корупція. Однак уряд намагається боротися з корупцією. У період незалежності політики перебували під впливом своїх спонсорів-олігархів, які асимілювали їх у систему перерозподілу власності та грошових потоків. Це призвело до монополізації певних секторів ринку товарів і послуг. Держава, так би мовити, «відключила» захист прав власності, гарантуючи порядок і рівні умови для всіх. Це суттєво вплинуло на розвиток малих і середніх підприємств та їхнє становище на ринку. У деяких випадках групи олігархів несанкціоновано впливають на економічну та політичну ситуацію в країні. Це пригнічує конкуренцію, яка є основною рушійною силою економічного розвитку. Це перешкоджає інвестиціям та економічному зростанню.

Слід зазначити, що на економіку також впливає наявність державного боргу. Через часті запозичення під час кризи відбулося знецінення гривні та значно збільшилося боргове навантаження на бюджет. Однак до 2020 року ситуація стабілізувалася завдяки відносно стабільному курсу гривні під час епідемії COVID-19.

Поточна ситуація в країні також мала значний вплив на економічний розвиток: розпочатий процес вступу до країн-кандидатів на вступ до ЄС. Починаючи з 2022 року, внаслідок початку повномасштабного вторгнення

росії на територію України, економіка переживає значний спад у продуктивності через вплив на інфраструктуру країни та погіршення умов праці. Значна частина економічно активного населення покинула країну.

Станом на кінець червня 2023 року 5,6-6,7 мільйона українців перебували за кордоном через війну. Це на 0,3-0,5 мільйона більше, ніж оцінка, наведена в проміжному звіті в цій замітці (5,3-6,2 мільйона на кінець 2022 року). Це пов'язано з атаками на українські електромережі взимку 2022-23 років, почастишенням ракетних обстрілів українських міст у травні та вибухом Каховської ГЕС на початку червня 2023 року. Переважна більшість біженців - жінки (найбільшу частку становлять жінки віком 35-49 років - 18%) і діти. За даними Європейського статистичного управління, станом на травень 2023 року найбільше українських біженців перебувало в Німеччині (27%) і Польщі (24%). З моменту початку повномасштабного вторгнення значна частина українських біженців втратила більшу частину своїх доходів.

Незважаючи на постійний економічний розвиток, багато країн стикаються з труднощами у створенні та використанні наявного експортного потенціалу. Для вирішення цих проблем необхідно впроваджувати сучасні інноваційні методи оптимізації систем корпоративного управління. Процес інтелектуалізації сприяє створенню конкурентоспроможної продукції, яка може бути реалізована на національному та міжнародному ринках.

Значного збільшення прибутків бізнесу можна досягти за рахунок розвитку корпоративного інтелекту. Якщо людей мотивувати і заохочувати до роботи над створенням інноваційних продуктів, рівень інтелектуалізації на підприємствах можна підвищити. Все більше дослідників називають таку бізнес-модель економікою знань. У таких розвинених країнах, як США (85%), Великобританія (89%) та Японія (90%), інтелектуальні трудові професії є основним рушієм зростання зайнятості. Тому креативний персонал відіграє все більш важливу роль. Вони є так званими носіями прогресу. Вони також мають значний вплив на ефективність усіх процесів. Це означає, що здатність організації генерувати нові знання та ефективно впроваджувати їх у

виробництво є її головною конкурентною перевагою. Це, в свою чергу, має значний вплив на психологічне здоров'я працівників. Особливо це стосується працівників, зайнятих інтелектуальною працею. Вони більш схильні до впливу зовнішніх факторів. На щастя, нині існує багато способів покращити психологічне благополуччя працівників, що допоможе зменшити такі ризики, як зниження продуктивності праці та втрата цінних людських ресурсів.

Під час війни експорт значно скоротився. За даними Національної служби статистики України, у першій половині 2022 року експорт впав на 24 % (рис. 2.2), що свідчить про значний вплив політичної ситуації на бізнес. У 2023 році відбулося незначне підвищення даного показника.

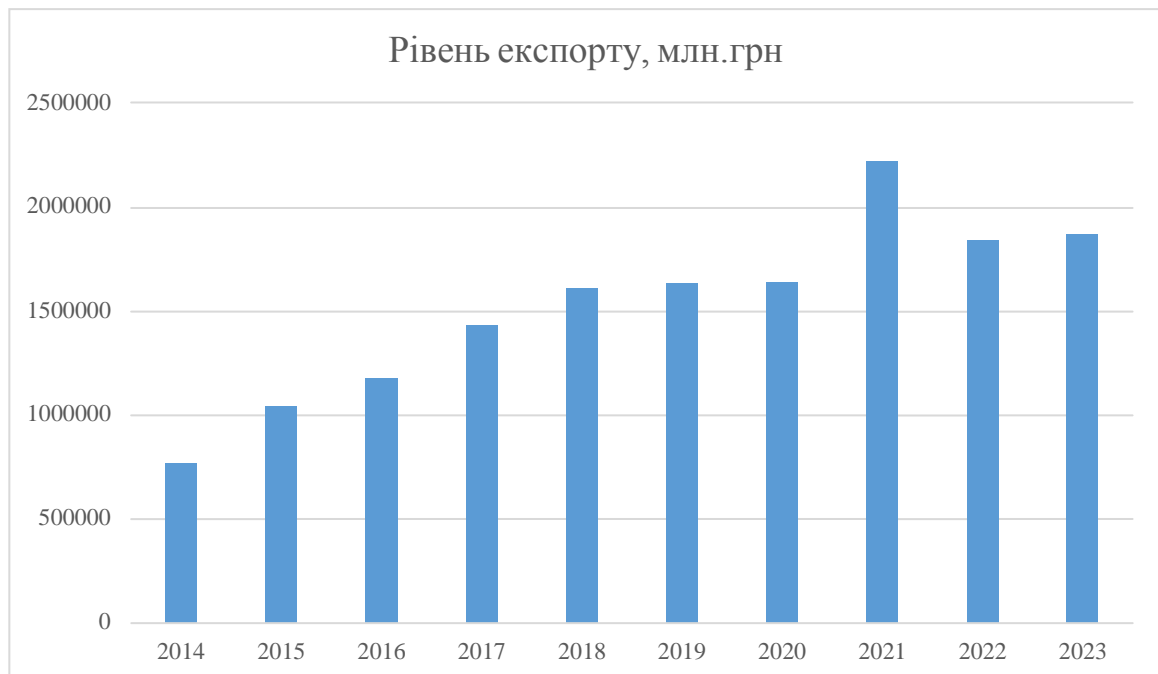

Рис.2.2. Рівень експорту за 2014-2023 рр., млн.грн

Джерело: побудовано на основі [19]

Для того щоб поліпшити виробничий процес, необхідно впроваджувати інновації, які допоможуть працювати в поточних умовах. Цей процес матиме особливо значний вплив на економіку, державний бюджет отримає стабільний дохід, а українські виробники зміцнять свої позиції на світовому ринку. Існує два підходи до інтелектуалізації: перший - підвищення рівня інтелектуалізації через розумову діяльність (підвищення інтелектуального

рівня суспільства, підприємств, виробництва тощо); другий - жити в прогресивну епоху, коли багато процесів здійснюються за допомогою штучного інтелекту. Другий підхід може принести багато позитивних змін у виробництво. Системи штучного інтелекту можуть працювати в разі повітряної тривоги та мінімізувати втрату часу, але більшість таких систем потребують електрики. Тому, перш ніж впроваджувати їх, компаніям необхідно продумати, які позитивні та негативні моменти вони спричинять. Крім того, великим експортно-орієнтованим підприємствам варто замислитися над перспективами розвитку сектору загалом за рахунок персоналу, що працює у сфері інновацій.

Слід зазначити, що інноваційний сектор української економіки почав розвиватися зовсім недавно, але певний прогрес уже досягнуто. Українські розробники представляють успішні стартапи, які користуються великим попитом за кордоном. На жаль, більшість проєктів реалізується за межами країни, оскільки процес мотивації інноваторів у нашій країні перебуває на ранній стадії розвитку. Усе вищесказане свідчить про те, що існує великий потенціал для інтелектуалізації не тільки виробництва, а й інших процесів підприємницької діяльності.

Підбиваючи підсумок, варто визнати, що тенденція економічного розвитку України досить позитивна, але процес відновлення економіки довгий і складний. Для вирішення багатьох проблем необхідно прийняти чітку політику економічного розвитку. Наша економіка в процесі свого становлення зіткнулася зі значним тиском. Зовнішній тиск з боку країни-агресора Росії. Внутрішній тиск – результат корупції в деяких спільнотах олігархів, які не хочуть розвивати свою підприємницьку діяльність відповідно до загальноприйнятих норм. Однак висунення кандидатури на вступ до ЄС і жорсткі умови вступу значно наблизили країну до поліпшення економіки та реорганізації багатьох процесів усередині держави. Слід також зазначити, що ситуація, яка склалася, вже вплинула на багато негативних аспектів фінансування. Геополітичне позиціонування України стало більш

чітким, а інтерес світової громадськості до української культури та звичаїв зріс. Аналіз показує, що Україна має великий потенціал для розвитку інтелектуалізації свого експортно-орієнтованого виробничого сектору. Для розв'язання проблем економічного розвитку України є всі передумови. Інтелектуалізація - один з альтернативних шляхів розв'язання цих проблем.

2.2. Аналіз динаміки соціально-економічного розвитку України

Проблема економічного розвитку особливо гостро стоїть у нашій країні. За останні роки на економічну ситуацію вплинула ціла низка чинників. Саме тому варто визначити, що заважає розвитку, щоб усунути ці перешкоди. Інтелектуалізація може допомогти оптимізувати виробничі процеси.

Розвиток і підтримання нормального стану суспільства безпосередньо залежить від соціально-економічного розвитку країни. Явища, пов'язані з певними економічними кризами, погіршують ефективність соціальної сфери, призводячи до накопичення соціальних проблем. Основною метою соціально-економічної сфери є забезпечення відтворення людини як економічного суб'єкта, формування розвитку її трудових здібностей, підвищення якості життя, реалізація її можливостей і створення сприятливих умов для набуття нових професійних навичок.

Напрямок соціально-економічного розвитку має бути пріоритетним для державних структур у ситуації, що вимагає постійної адаптації державних мікропроцесів до основних умов зовнішнього та внутрішнього середовища. Логіка, послідовність і чіткість змін мають бути поступовими, що враховують можливість перехідних періодів і відмови від інновацій. Під час завдання траєкторії розвитку необхідно розуміти межі припустимого зростання, можливості напряму на даному етапі розвитку і, насамперед, ризик втрати позицій під час переходу на новий етап. Вивчення траєкторій у просторі вимагає постійного оновлення статистичної інформації шляхом

спостережень та аналізу загальної моделі з урахуванням нових вихідних даних.

Для зміцнення України необхідно створити єдиний господарський комплекс, ефективно використовуючи відповідні ресурси, використовуючи переваги регіонального поділу праці та не допускаючи політичних, економічних та етнічних ускладнень.

Останніми роками ціла низка негативних чинників призвела до зниження обсягів виробництва, зростання безробіття, загрози стабільності валюти, дефіциту бюджету та зниження інших показників економічного розвитку. Після реалізації стратегії економічного розвитку в умовах воєнного стану пріоритет було віддано розробленню стратегії і тактики відновлення національної політики.

Далі проаналізуємо особливості зовнішньої торгівлі України та оцінемо перспективи розвитку в табл.2.1.

Таблиця 2.1

Зовнішньоторговельний баланс України з 2015 по 2023 (млн. грн.)

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо
2014	770121	-834133	-64012
2015	1044541	-1084016	-39475
2016	1174625	-1323127	-148502
2017	1430230	-1618749	-188519
2018	1608890	-1914893	-306003
2019	1636416	-1947599	-311183
2020	1637399	-1681526	-44127
2021	2224704	-2286067	-61363
2022	1840563	-2712325	-871762
2023	1868904	-3237014	-1368110

Джерело: побудовано на основі [19]

Нами було проаналізовано зовнішньоторговельний баланс України й визначено, що протягом 2014-2019 року зовнішня торгівля в Україні мала негативну динаміку. У 2020 році ситуація значно покращилась, сальдо зменшилось з показника 311183 млн. грн до 44127 млн. грн. Це говорить про вихід України на міжнародний ринок торгівлі та зростання експорту. У 2021 році ситуація дещо погіршилась, але у загальному була кращою за попередні

роки. Зважаючи на складні економічні умови у 2022-2023 роках рівень імпорту в рази переважив експорт. Сальдо зовнішньої торгівлі опустилась до рекордного числа 1368110 млн. грн. на кінець 2023 року.

Заробітна плата є одним з основних показників і чинників соціально-економічного рівня життя кожної країни, колективу або окремої людини. Незалежно від того, як виражається сутність заробітної плати, усі науковці вважають, що заробітна плата має відображати соціально-економічні та виробничі відносини, які існують у державі. В умовах становлення ринку в Україні заробітна плата не може виконувати відповідні функції. Її рівень становить менш як 21% від відтворення робочої сили, вона навіть напряду не компенсує витрати на оплату праці та не стимулює зацікавленість у переорієнтації робочої сили на пріоритетні сфери діяльності. Розглянемо динаміку середньої заробітної плати в Україні за останнє десятиліття (рис. 2.3).

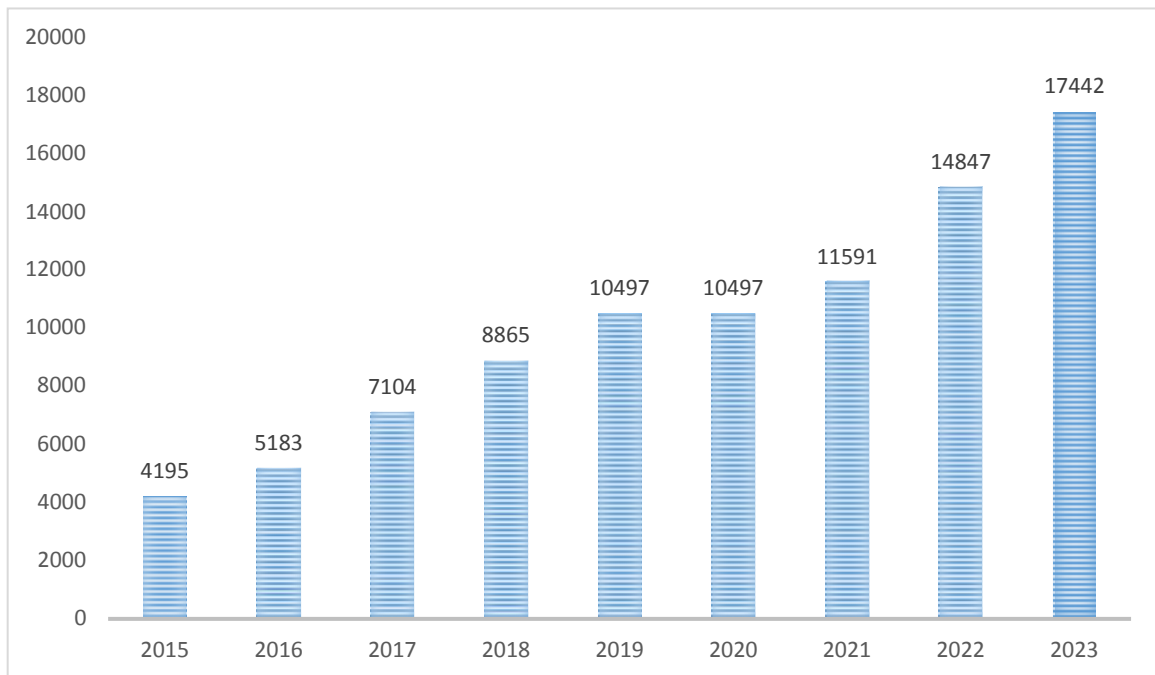

Рис.2.3. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності у 2015-2023 роках, грн

Джерело: побудовано на основі [19]

Відповідно до наведених на рисунку даних бачимо, що рівень середньомісячної заробітної плати за весь період росте. Станом на кінець 2023 року цей показник сягнув 17442 грн. Існує безліч причин, через які мінімальна зарплата в нашій країні така низька. Найбільший вплив мають економічні та соціальні чинники. Роботодавці вважають, що це пов'язано з низькою продуктивністю праці в Україні, але насправді останніми роками зарплата стає дедалі нижчою частиною собівартості продукції в Україні, становлячи в середньому 8-11% по країні.

Однією з причин низької частки заробітної плати в собівартості продукції є низька додана вартість, створювана українськими підприємствами. Ця проблема більшою мірою проявляється при експорті металургійної та хімічної продукції. Якби Україна експортувала більше оброблених товарів, ніж сировини і напівфабрикатів, то частка заробітної плати в собівартості продукції була б набагато вищою. Низькі й нестабільні заробітки призводять до зростання неформальної зайнятості, що негативно позначається на перспективах економічного розвитку. За деякими оцінками, кількість людей, зайнятих у неформальному секторі, неухильно зростає і досягає приблизно 20-25% від загальної кількості зайнятих (у деяких регіонах - 50 %). Ще одним негативним фактором, що впливає на розвиток трудового потенціалу, є відтік висококваліфікованих фахівців за кордон, що зумовлено низькою заробітною платою і недостатнім попитом на їхню працю.

Крім перелічених вище проблем, концептуальною проблемою в Україні також є обмеження сфери державного втручання в систему регулювання механізмів оплати праці. Основними причинами, які посилюють проблему державного регулювання оплати праці, є:

- 1) відсутність ефективного державного контролю над політикою оплати праці;
- 2) незавершеність науково-методичних засад процесу регулювання оплати праці;

3) недотримання чинного законодавства.

Також доцільно проаналізувати показник заборгованості із виплати заробітної плати по регіонам станом на 01.01.2023 в табл.2.2.

Таблиця 2.2

Заборгованість із виплати заробітної плати по регіонам станом на 01.01.2023

	Заборгованість із виплати		Структура боргу, %
	тис.грн	у % до заборгованості на 1 січня 2023	
Україна	3072331	95,8	100,0
Вінницька	21771	82,3	0,7
Волинська	34749	123,0	1,1
Дніпропетровська	395014	83,0	12,9
Донецька	680195	102,1	22,1
Житомирська	16916	103,2	0,6
Закарпатська	6778	115,6	0,2
Запорізька	77706	98,9	2,5
Івано-Франківська	46137	92,0	1,5
Київська	54026	112,2	1,8
Кіровоградська	6835	176,7	0,2
Луганська	62561	128,7	2,0
Львівська	153232	131,7	5,0
Миколаївська	56070	94,0	1,8
Одеська	55463	85,2	1,8
Полтавська	44765	63,6	1,5
Рівненська	23011	104,4	0,8
Сумська	306545	101,0	10,0
Тернопільська	28738	70,6	0,9
Харківська	499370	101,8	16,3
Херсонська	74653	109,7	2,4
Хмельницька	16283	86,9	0,5
Черкаська	48465	111,5	1,6
Чернівецька	9927	322,2	0,3
Чернігівська	21378	90,5	0,7
м.Київ	331745	76,5	10,8

Джерело: побудовано на основі [19]

Отже, нами було розглянуто наведені дані й визначено, що найбільша частка в структурі боргу займають борги в Дніпропетровській області – 22,1 %, Харківській області – 16,3%, Дніпропетровській області – 12,9 %. Найменшу частку складають заборгованість в Закарпатській, Кіровоградській, Хмельницькій областях.

Індекс споживчих цін часто називають індексом вартості життя, проте це неправильно: індекс споживчих цін вимірює не вартість життя або її

зміни, не бюджети середніх і бідних споживачів, а середню зміну цін. Інакше кажучи, індекс споживчих цін є лише мірою зміни цін і не враховує змін, що неминуче відбуваються у структурі споживання та покупок домогосподарств у зв'язку зі зміною ринкових умов (наприклад, підвищення ціни на яловичину змушує їх купувати курку замість яловичини), і, на відміну від індексу вартості життя, не враховує взаємозамінності товарів. Натомість індекс споживчих цін передбачає купівлю певних товарів і послуг з незмінною структурою споживання протягом певного періоду часу. Тому індекс споживчих цін не можна використовувати для порівняння вартості життя в різних регіонах.

Індекс споживчих цін є найважливішим показником, що характеризує інфляційний процес у вітчизняній економіці, і використовується для аналізу цінового процесу, розв'язання низки питань державної політики, як-от коригування грошових доходів, перерахунок орендної плати, індексація регульованих цін на землю, перерахунок сум заборгованості за судовими рішеннями, розв'язання судових суперечок, коли використання цього показника передбачено договором і прогнозування цінового процесу.

Таким чином, проведемо аналіз індексу споживчих цін у період з 2014 по 2023 рр. на рис.2.4.

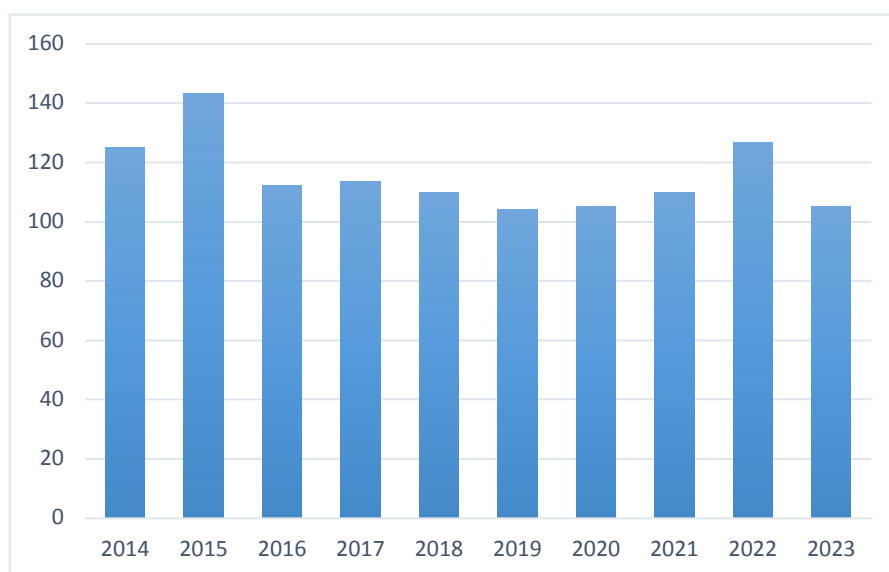

Рис. 2.4. Індекси споживчих цін у 2014-2023 роках

Джерело: побудовано на основі [19]

Згідно з проведеним аналізом, ціни на товари та послуги, що входять до споживчого кошика, різко зросли у 2022 році. З огляду на рівень руйнувань і збитків, завданих російською агресією, відновити економіку і купівельну спроможність України хоча б до довоєнного рівня буде вкрай складно, навіть за фінансової допомоги багатьох країн і надзвичайної рішучості українського народу відновити свою батьківщину.

Національний банк підвищив свій прогноз з інфляції в Україні на 2022 р. з 7,3 % до 8,9 %, а також на 2023 р. з 5,0 % до 5,8 %. Також прогнозував, що у 2023 р. інфляція залишиться високою, на рівні 8,9% – загальна і 8,2% – базова. Для того, щоб відобразити реальну інфляцію в Україні порівняємо індекси інфляції та реальної заробітної плати за 2013 та 2023 роки (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка зміни індексів інфляції та реальної зарплати в Україні
за 2014-2023 роки

Станом на 01.01	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Індекс інфляції, %	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1
Індекс заробітної плати, %	86,7	95,9	117,7	120,9	126,4	104,7	91,0	110,6	124,2	118,9

Джерело: побудовано на основі [19]

Згідно проаналізованим нами даним, після 2014 року ці індекси сильно розходилися в різні боки, але в нормі індекс реальної заробітної плати повинен коливатися десь близько 100 %, бажано з невеликим перевищенням.

Індекс цін виробників промислової продукції (ІЦВ) характеризує зміни цін у часі у сфері промислового виробництва. Він є показником зміни

вартості фіксованого набору товарів у поточному періоді порівняно з базисним. Проаналізуємо зміну даного показника в табл.2.4.

Таблиця 2.4

Індекси цін виробників промислової продукції станом на 01.01.2023 року

	Усього	з них:	
		в межах України	за межі України
Промисловість	138,2	142,1	124,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	164,7	174,9	137,6
Переробна промисловість	126,5	129,4	120,1
Текстильне виробництво; виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	127,5	127,6	126,8
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	132,7	134,0	130,3
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	144,7	143,0	157,9
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	125,4	133,9	113,2
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	115,7	116,3	112,3
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	134,6	135,1	129,9
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування	123,8	129,2	118,8
Машинобудування	122,7	127,5	109,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	137,5	137,5	-
Товари проміжного споживання	126,8	127,7	125,5
Інвестиційні товари	122,3	125,6	110,9
Споживчі товари короткострокового використання	126,6	128,8	120,4
Споживчі товари тривалого використання	123,6	123,9	122,7
Енергія	153,6	153,5	157,9

Джерело: побудовано на основі [19]

Згідно з проаналізованих нами даних таблиці зробити висновок, що індекс цін виробників промислової продукції впродовж року коливався в ширших межах порівняно з індексом споживчих цін в Україні. Це свідчить про те, що інфляція в Україні є інфляцією пропозиції. Індекс цін виробників – це показник середнього рівня коливань оптових цін на сировину та проміжні товари, що реалізуються вітчизняними виробниками. Індекс цін виробників охоплює всі стадії виробництва – сировину, проміжні стадії,

готову продукцію, промисловість, сільське господарство тощо – але не включає ціни на імпортні товари.

Таким чином, основна відмінність від індексу споживчих цін полягає в тому, що індекс цін виробників охоплює тільки товари, але не послуги, які також продають за оптовими цінами. Збільшення індексу цін виробників може бути передвісником зростання споживчої інфляції, тому його коливання є раннім індикатором інфляції. Крім того, індекс цін виробників відображає ступінь зміни купівельної спроможності національної валюти.

Ситуація на ринку нерухомості свідчить про планомірне зростання цін на одно-, дво- і трикімнатні квартири, як на первинному, так і на вторинному ринку (табл. 2.5). За останній рік ціни на нерухомість у найбільших містах України зросли на 12-18 %. Забудовники очікують, що найближчими місяцями ціни на квартири зростуть ще на десятки відсотків.

Таблиця 2.5

Індекси цін на житло у 2018-2023 рр.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Індекс цін на житло	108,8	114,8	113,0	114,5
Первинний ринок	105,4	106,6	106,9	113,5	114,6	112,8
квартири однокімнатні	106,1	105,4	107,8	113,4	114,1	114,0
квартири двокімнатні	105,1	106,5	105,6	112,3	114,9	111,1
квартири трикімнатні	104,8	109,9	107,7	115,7	114,6	113,5
Вторинний ринок	105,0	111,1	109,8	115,7	112,1	115,6
квартири однокімнатні	105,7	110,4	111,9	115,2	111,7	114,5
квартири двокімнатні	105,7	112,2	110,2	116,6	113,1	117,0
квартири трикімнатні	103,4	110,5	107,7	115,4	111,2	114,8

Джерело: побудовано на основі [19]

Така ж тенденція зростання і індексів цін у будівництві, починаючи з 2019 року даний індекс постійно зростає (рис.2.5).

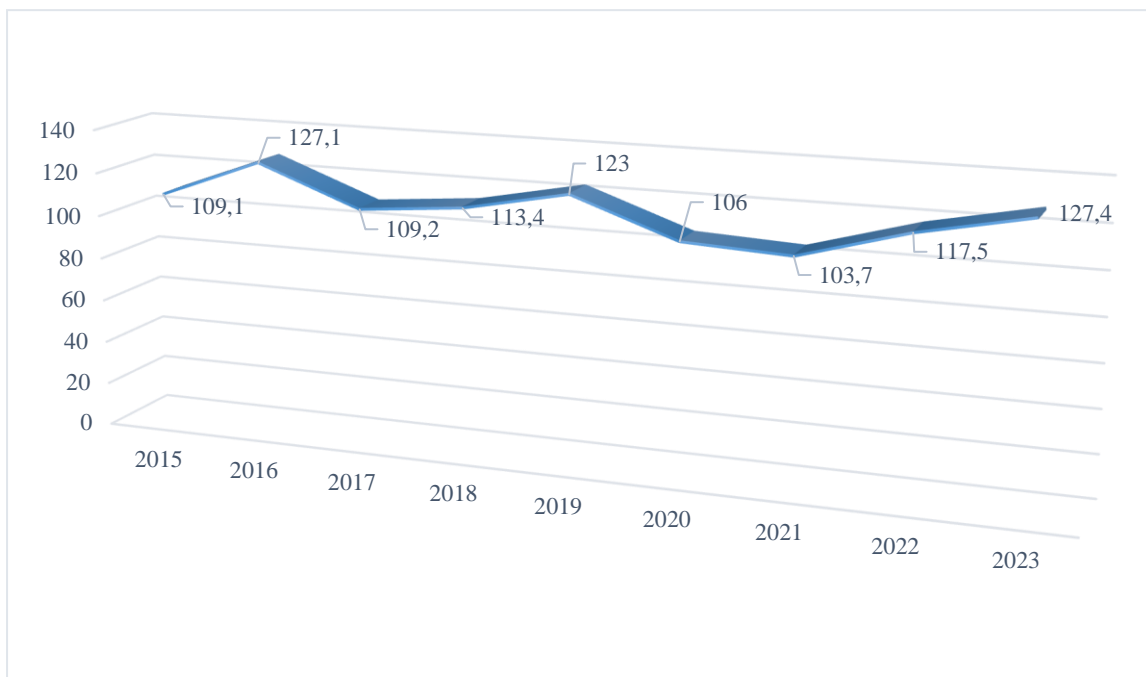

Рис.2.5. Індекси цін у будівництві у 2015–2023 рр.

Джерело: побудовано на основі [19]

За даними ЄБА за 2015-2021 рр., індекс інвестиційної привабливості, маючи тенденцію до зростання, покинув негативну площину. На це вплинув ряд позитивних факторів таких, як: прийняття нових законів, розвиток електронних сервісів, діджиталізація економіки, вільний доступ до державних даних, відносна стабільність національної валюти та рівня інфляції, початок проведення реформ в сфері освіти, медицини, сільського господарства, послаблення валютного контролю. Проте залишилися і негативні фактори, які не дають індексу досягти максимальної позначки. До них відносяться високий рівень корупції, відсутність земельної реформи, досить великий відсоток тіньової економіки, великий тиск контролюючих органів, воєнний стан, контрабанда, яка перешкоджає легальному веденню бізнесу тощо.

Було проаналізовано інвестиційний клімат України шляхом аналізу позицій країни у міжнародних рейтингах (рис. 2.6). У рейтингу країн за

інвестиційною привабливістю BDO International Business Compass (IBC), складеного Гамбурзьким інститутом світової економіки (HWWI) спільно з німецькою аудиторською компанією BDO AG.

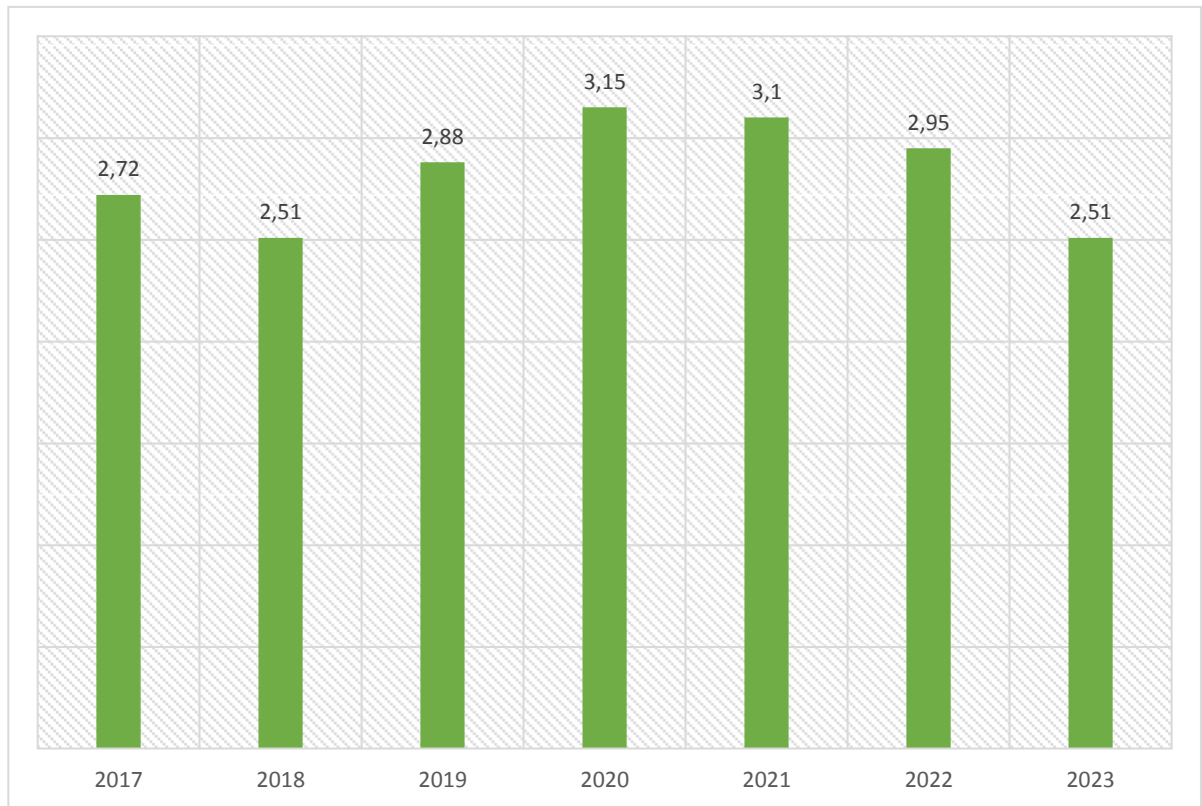

Рис.2.6. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України

Джерело: побудовано на основі [19]

Тож, нами було проаналізовано вплив позитивних і негативних факторів, бачимо, що інвестиційний клімат зазнав негативних змін, про що свідчить зниження індексу інвестиційної привабливості, зважаючи на значну кількість несприятливих факторів.

Не підвищують інвестиційну привабливість країни показники України в рамках інших аналізів: 96 позиція у рейтингу легкості ведення бізнесу Світового банку, 172 місце у рейтингах доступу до енергопостачання, 164 – у доступності податкової системи, 162 – легкості процедури банкрутства, 128 – у ступені захисту інвесторів.

За даними Державної служби статистики обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну зростав до 2014 року. Проте в період з 2014 по 2020 рр.

(табл. 2.6) відбувається скорочення цього показника, у 2023 показник трохи покращився.

Таблиця 2.6

Прямі інвестиції (акціонерний капітал), млн. дол. США

Роки	Прямі інвестиції в Україну	Прямі інвестиції з України
2014	51 566,0	6 508,3
2015	38 356,8	6 351,8
2016	32 122,9	6 327,8
2017	31 204,6	6 284,7
2019	31 684,2	6 317,7
2020	31 536,9	6 221,6
2021	27 851, 3	5 113,8
2022	29 143, 2	5 564,1
2023	31 254,5	5 754,8

Джерело: побудовано на основі [19]

Такі зміни відбулися через нестабільність економічної та політичної ситуації в країні, недосконалість українського законодавства, неналежний розвиток владою інвестиційного ринку, непостійність податкової системи, складність реєстраційно-ліцензійних процедур.

Від ефективності інвестиційного процесу значною мірою залежить також економічний розвиток регіонів. Затяжна криза в Україні торкнулася всіх сфер суспільного життя: призвела до погіршення політичного, економічного, соціального та соціально-економічного розвитку регіонів, посилення регіональних відмінностей.

Процеси економічного оновлення та зростання визначаються розміром, структурою та швидкістю здійснення інвестиційної діяльності. З додатковим припливом капіталу в регіон можна досягти економічного зростання за рахунок впровадження нових технологій, підняти економічну базу, відтворити оптимальні структурні співвідношення в економіці і, як наслідок,

забезпечити безперебійне функціонування господарських активів, підвищити конкурентоспроможність регіонального виробництва.

З 2019 по 2022 рр., за даними служби статистики відбувалося зниження інвестиційної діяльності в усіх регіонах України. Значно скоротилися іноземні інвестиції у Дніпропетровській, Донецькій, Харківській, Черкаській областях та місті Києві. Проте, вже з 2023 році майже у всіх областях спостерігалася позитивна динаміка ПІІ (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України по регіонах, млн.
дол. США

Область	Обсяги інвестицій				
	2019	2020	2021	2022	2023
Вінницька	311,5	222,6	183,2	174,5	199,3
Волинська	367,1	271,2	247,1	246,1	251,3
Дніпропетровська	8 871,4	5 487,1	4 114,6	3 361,1	3 692,6
Донецька	3 287,3	2 322,0	1 748,0	1 249,6	1 116,4
Житомирська	316,5	259,8	222,7	216,3	226,8
Закарпатська	462,3	315,9	314,9	312,4	319,1
Запорізька	1 109,1	843,4	682,7	863,4	909,5
Івано-Франківська	813,6	922,5	836,5	819,6	903,8
Київська	1 951,5	1 763,1	1 519,5	1 582,2	1 489,8
Кіровоградська	147,1	70,6	52,5	58,9	70,1
Луганська	821,6	571,7	439,9	431,8	429,0
Львівська	1 278,5	1 098,3	1 032,1	893,5	966,8
Миколаївська	292,1	238,3	217,7	213,5	206,1
Одеська	1 671,7	1 423,3	1 320,3	1 286,2	1 202,6
Полтавська	1 061,5	1 109,4	1 000,1	1 003,0	1 008,8
Рівненська	292,7	242,5	200,6	165,9	134,6
Сумська	422,7	263,3	199,1	190,0	181,5
Тернопільська	68,9	55,8	49,2	48,2	45,0
Харківська	2 031,6	1 726,3	1 519,6	642,5	638,3
Херсонська	275,2	208,2	211,0	201,3	218,5
Хмельницька	214,3	199,0	165,5	158,2	170,8
Черкаська	888,1	512,9	348,0	334,4	335,7
Чернівецька	80,8	73,6	59,1	57,1	42,8
Чернігівська	129,5	93,8	92,8	231,5	433,6

Джерело: побудовано на основі [19]

Регіони України значно відрізняються за обсягами надходжень прямих іноземних інвестицій. При цьому різниця в питомій вазі регіонів у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій є досить значною. Так, у 2021 р. лідером щодо залучення ПІІ залишався Київ – 51,7% від загального значення по Україні. Значна кількість іноземних інвестицій надійшла до Дніпропетровської – 11,7%, Донецької – 3,5%, Київської – 5%, Одеської – 3,8% областей. До цих регіонів надходить 75,7 % усіх залучених прямих іноземних інвестицій. Це саме ті регіони, які вже є економічно розвинутими та найбільш привабливими для іноземних інвесторів. До регіонів-аутсайдерів можна віднести Кіровоградську – 0,2%, Рівненську – 0,4%, Тернопільську – 0,1%, Хмельницьку – 0,5% і Чернівецьку – 0,1% області.

Загальна ситуація в Україні, з точки зору соціально-економічного становища, має досить нерівномірну динаміку. Дійсно, показники мають свої підйоми та спади, а рівень соціально-економічного розвитку України не є стабільним. Тому можна зробити висновок, що економічні та соціальні показники мають різну вагу та вплив на поточну ситуацію. Зарплати зростають, але зростають і витрати, а економіка країни році перебуває в незадовільному стані порівняно з довоєнним періодом.

2.3. Оцінка структурних зрушень економіки України

Структурні зміни, зумовлені прогресом у сфері технологій виробництва і послуг, є головним чинником економічного зростання, а не особливістю сучасного економічного розвитку. Згідно з трисекторною моделлю економіки, основним напрямом структурних перетворень є перехід від первинного виробництва (сільське господарство і видобуток корисних копалин) до обробної промисловості і потім до сфери послуг (або третинного сектору). Поглинання капіталу і технологій має вирішальне значення для розвитку обробного сектору на етапі індустріалізації, забезпечуючи досягнення вищого рівня продуктивності та закладаючи підвалини для формування постіндустріальної економіки з переважанням сфери послуг.

Імпульс структурних змін передається каналом зростання продуктивності та перерозподілу чинників виробництва на користь більш ефективних секторів, що призводить до стійкого економічного зростання.

Переважно сировинна спеціалізація країни у світовому поділі праці зумовлює надмірну залежність від коливань цінової кон'юнктури світових ринків і, відповідно, нестабільність економіки. Практично повне згорання власного виробництва продукції вищого технологічного рівня, потреби у якій задовольняються за рахунок імпорту, погіршило торговий баланс і долучилося до дестабілізації економіки. Зростання ВВП України упродовж 2000-2023 рр. з нетривалими періодами злетів переривалося хвилями криз і глибоких падінь, спричинених зовнішніми впливами (світовою фінансово-економічною кризою 2008-2009 рр.; втратою частини економічного потенціалу країни внаслідок російської агресії та окупації територій індустріально інтенсивних регіонів з 2014 р.).

Водночас структурні зрушення, що відбувалися у національній економіці, за ступенем інтенсивності перевищували світовий рівень та рівень зіставної групи центральноєвропейських і балтійських країн (які подібні до України за економічним бекграундом) (рис. 2.7). Зокрема, середній рівень індексу структурних змін в Україні досягав 2,1 у 2000-2023 рр., тоді як у порівняльній групі країн - 0,6, у світі - 0,56.

Рис.2.7.Індекс структурних змін за обсягом доданої вартості

Натомість частка України в сільськогосподарському секторі приблизно втричі перевищує середньосвітовий показник (рис.2.8). Переваги, пов'язані з сильним сільськогосподарським сектором і можливістю побудови довгих внутрішніх виробничих ланцюжків, не використовуються повною мірою або навіть втрачаються для економічного розвитку, коли країна експортує на світові ринки здебільшого сировину, а не продукти переробки. Перехід від сільськогосподарської до промислової економіки та економіки послуг забезпечує соціально-економічний прогрес країн, тобто швидке зростання реального ВВП і позбавлення від бідності. Хорошими прикладами в цьому відношенні є Китай і В'єтнам, які перетворилися з бідних аграрних країн на сучасні індустріальні держави з високими темпами зростання. Зворотний розвиток не призводить до аналогічних результатів.

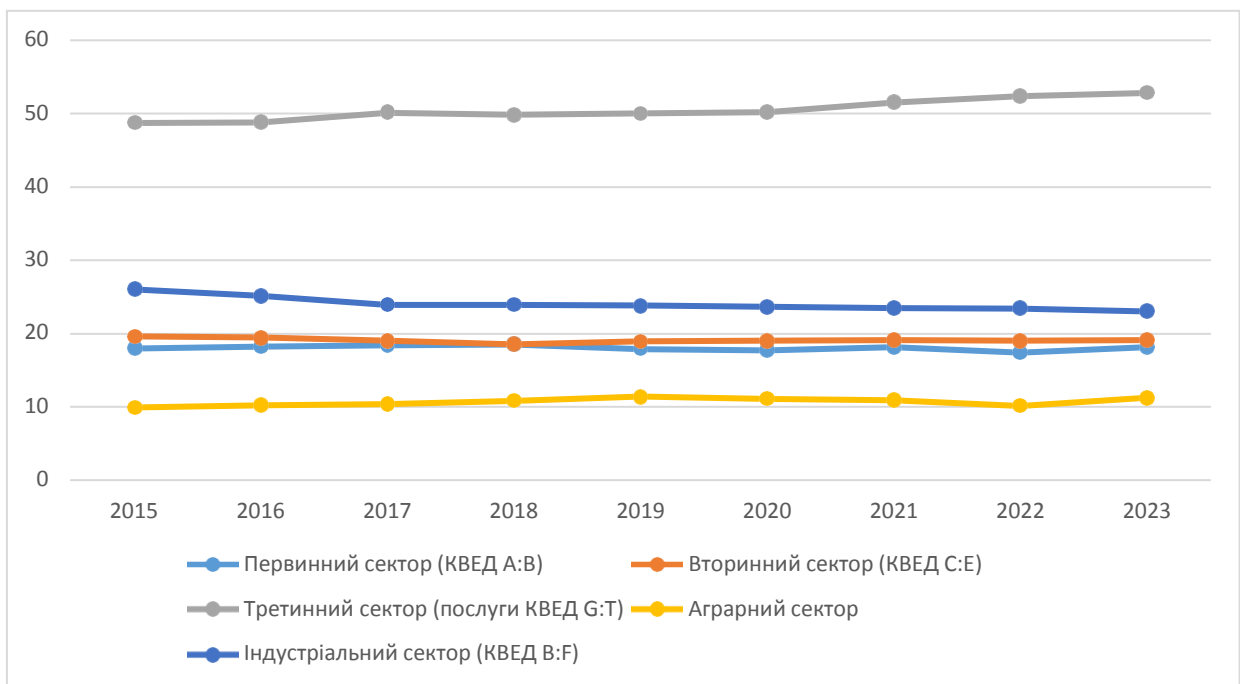

Рис.2.8. Валова додана вартість за секторами економіки України у 2015-2023 рр. (у постійних цінах), %

Джерело: побудовано на основі [19]

Передчасна деіндустріалізація національної економіки впливає на розвиток сфери послуг, сповільнюючи його темпи і скорочуючи масштаби високотехнологічного сектора. Це об'єктивний наслідок залежності

зростання сектора послуг від розвитку промислового сектора. Торгівля, найважливіша складова сектора послуг, може бути розширена за рахунок припливу імпорту на внутрішній ринок. Однак для функціонування високотехнологічних послуг (радіо- і телемовлення, телекомунікації, комп'ютерне програмування, інформаційні послуги, аналіз і розроблення тощо) необхідна міцна промислова база, як для матеріально-технічного забезпечення, так і для підтримання стабільного й ефективного попиту на послуги. В іншому разі сектор приречений на імпортозалежність і втрату ефективності.

Аналіз галузевого розподілу зайнятості в національній економіці демонструє стійку тенденцію до збільшення абсолютного домінування сектору послуг. Останнє домінування спостерігалось вже у 2000 році та сягнуло 63,59 % у 2021, до кінця 2023 року відбувся спад до 61,1 % (рис. 2.9).

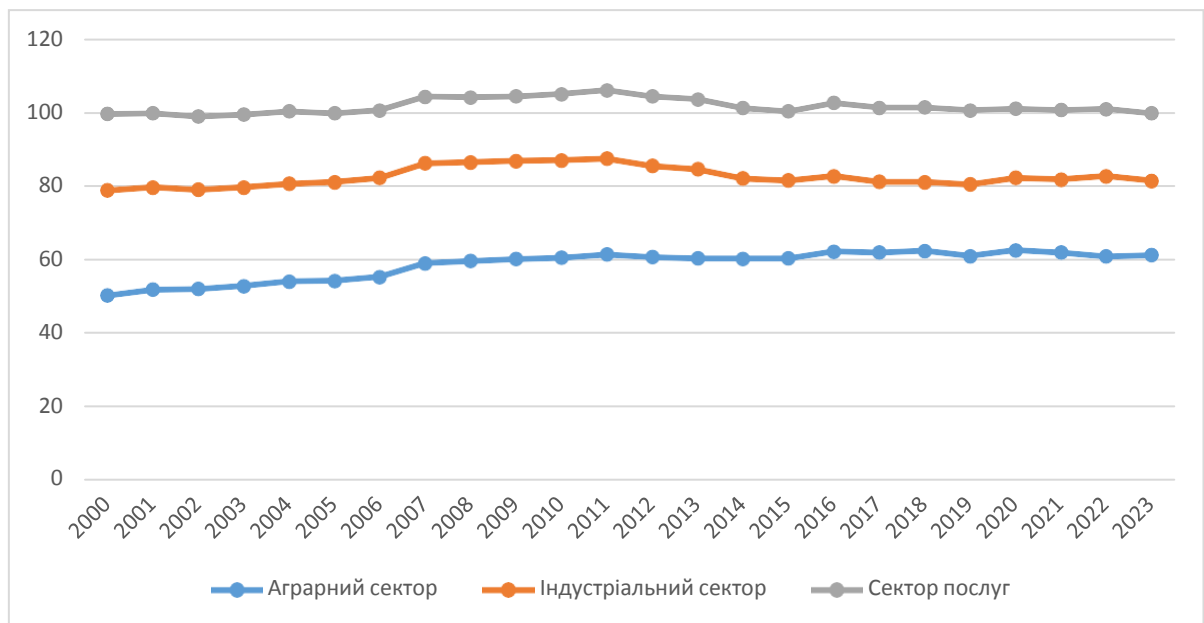

Рис.2.9.Зайнятість населення за секторами економіки у 2000-2023 рр., %

Джерело: побудовано на основі [19]

Переміщення працівників між секторами також сприяє сектору послуг. Відтік працівників із промислового сектору був інтенсивнішим, ніж із сільськогосподарського: з 2000 до 2023 року частка зайнятості в промисловості скоротилася на третину, з 28% до 19%, в той час як частка

зайнятості в сільському господарстві знизилася з 21% до 17%. Загальна тенденція 2000-х років - середньорічне скорочення чисельності зайнятих - була більш вираженою в промисловому (3%) і сільськогосподарському (2%) секторах. Процес інтенсивного скорочення чисельності зайнятих у промисловості доповнює картину деіндустріалізації економіки.

Зміни, що відбуваються в промисловому ландшафті України, характеризуються технологічним спрощенням і звуженням виробничого розмаїття, що є протилежністю диверсифікації. За останнє десятиліття частка обробного сектору суттєво змінилася. Зокрема, аналіз даних в цьому секторі дає змогу виявити кілька тенденцій:

- збільшення домінування низькотехнологічних галузей (їхня частка збільшилася з 33 до 44 % у період з 2010 до 2023 року, здебільшого завдяки зростанню харчової промисловості та, деякою мірою, деревообробної промисловості);
- зниження частки галузей, що використовують технології середнього рівня. Частка середньовисокого і середньонизького сегментів скоротилася з 17 до 14 % і з 47 до 36 % відповідно. Зменшилася вага металургійної промисловості - станового хребта української економіки, а також машинобудівної та хімічної галузей;
- частка високотехнологічних галузей у структурному складі обробного сектору відносно стабільна і невелика. Незначне збільшення частки цієї категорії галузей в обороті продукції (з 3 до понад 4 % відповідно) зумовлене переважно фармацевтикою. Інші виробничі галузі цієї групи все ще перебувають на нестабільній стадії розвитку, і їхні подальші перспективи неясні. Водночас ця група виробляє майже вдвічі більше доданої вартості галузі.

Таким чином, за останні десятиліття українська економіка зазнала значних структурних змін. Інтенсивність цих змін не тільки перевищувала середньосвітовий рівень, а й рівень зіставних країн Центральної Європи. Однак зміна напряму структурних перетворень, прикре зниження ваги

вторинного сектору (внаслідок часткової втрати виробничого потенціалу, технологічного спрощення та звуження типів виробництва) та подальше посилення первинного сектору, хвиля економічної кризи та російсько-українська війна призвели до зниження продуктивності праці та подальшого сповільнення темпів зростання і відновлення економіки. Траєкторія розвитку економіки була повільною. Така траєкторія загрожує поглибленням структурної невідповідності між національною економікою та кардинальними змінами в глобальній економіці, спричиненими розвитком технологій Industry 4.0.

Значні відмінності в рівні продуктивності праці, що існують між видами економічної діяльності, тільки збільшуються. Контраст між високотехнологічними та іншими послугами особливо помітний у третинному секторі, де розрив більш ніж в 11 разів. Відмінності в рівнях продуктивності праці між секторами економіки все ще існують, але відстань між ними скорочується. Зрозуміло, що розрив у продуктивності праці між видами економічної діяльності та секторами відображає ступінь відмінностей у їхньому технологічному розвитку, що залежить від масштабів діяльності з упровадження нових виробничих технологій, темпів припливу капіталовкладень і якості робочої сили. Таким чином, можна сказати, що темпи технологічного розвитку в сільському господарстві та сфері послуг вищі, ніж у промисловому секторі. Це свідчить про уповільнення технологічного розвитку і без того недосконалої вітчизняної промисловості та подальшу втрату її неконкурентоспроможності. Наслідком такого технологічного відставання є уповільнення темпів економічного зростання. Формулюючи напрями та сценарій політики структурних реформ в Україні, з огляду на те, що на кожний 1 відсотковий пункт приросту доданої вартості промислового сектору ВВП збільшується в середньому на 0,71 відсоткового пункту на рік (за інших незмінних чинників), розвиток промисловості є впливовою і важливою умовою економічного зростання, і таке слід мати на увазі, що жоден інший сектор не володіє більшою рушійною силою.

Висновки до розділу 2

Унаслідок технологічного відставання вітчизняної промисловості сповільнюється розвиток сфери послуг і сповільнюється загальне економічне зростання країни. На кожен 1 відсотковий пункт приросту доданої вартості в промисловому секторі сектор послуг збільшується в середньому на 0,72 відсоткового пункту на рік (за незмінних інших чинників), а збільшення індексу ВДВ промислового сектору на 1 відсотковий пункт на рік (за незмінних інших екзогенних факторів) збільшує індекс ВВП у середньому на 0,71 відсоткового пункту. Таким чином, розвиток промисловості є впливовою і важливою умовою для відновлення і зростання економіки, і жоден інший сектор не володіє такою рушійною силою.

Оцінки, засновані на розрахунку дезагрегованих компонентів індексу продуктивності праці, показують, що домінуючу позитивну роль у зростанні продуктивності відіграють внутрішні джерела, засновані на капітальних вкладеннях, впровадженні технологічних інновацій та раціональному використанні ресурсів. Завдяки цим факторам продуктивність праці в економіці в період з 2000 по 2021 рік зросла майже вдвічі. Інший фактор, зміна структури зайнятості, відіграє невелику, але здебільшого негативну роль у зміні продуктивності праці. У сформованому розподілі зайнятості частка менш продуктивних видів діяльності та секторів (у торгівлі та сільському господарстві зайнято понад 41 % робочої сили) змістилася на користь більш продуктивних секторів послуг та обробної промисловості, які опинилися в меншості. Зміни в структурі зайнятості, пов'язані зі скороченням робочих місць і перетіканням працівників з переважно продуктивних промислових секторів у менш продуктивні, призвели до зниження продуктивності праці та загального потенціалу економічного зростання.

РОЗДІЛ 3 СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1. Світовий досвід розвитку національної економіки

Світовий досвід – це напрям економічного розвитку країн. У багатьох розвинених країн світу накопичений великий досвід здійснення в практиці моделей модернізації економіки. Необхідність модернізації економіки та здійснення структурних зрушень належить всім країнам з перехідною економікою. Однією з найважливіших умов забезпечення сталого економічного розвитку окремих країн та забезпечення добробуту населення є модернізація економіки та здійснення структурних змін з виділенням високотехнологічних галузей, сфер науки та освіти як ключові фактори зростання [27].

У економічній практиці є три типи моделей модернізації національної економіки:

Революційна модель використовується коли ініціюється поява і забезпечується розвиток принципово в нових технологічних планах галузей та видів діяльності не тільки для окремої країни, але і для світової економіки в цілому.

Органічна модель використовується коли окремо взята країна практично без втручання держави за рахунок еволюційного розвитку економіки забезпечує появу та розвитку у себе найбільш передових галузей та видів діяльності.

Наздоганяюча модель використовується коли за рахунок зусиль держави економіка країни проходить заісторично короткий термін шлях. При використанні наздоганяючої моделі гіпертрофована, тобто активна роль держави в економіці повинна бути не командною, а як регулятор процесів її модернізації. Країна, що модернізується, повинна враховувати специфічні умови при виборі конкретної моделі модернізації.

У світовій практиці було реалізовано багато успішних модернізацій, при цьому кожна програма здійснювалася в певних термінах, з 10 до 25 років. З найуспішніших модернізацій можна перерахувати моделі: китайську, південнокорейську, і у сфері інновації досвід Чилі, Великобританії, Швеції.

Як показує міжнародний досвід процес модернізації тісно пов'язаний з інноваціями. Наприклад, у Китаї зберігається авторитарний режим управління навіть у ринковій економіці.

Ряд економістів виділяють змішаний внесок сільськогосподарського та неаграрного секторів у прискорене економічне зростання Китаю. Внесок зростання загальної факторної продуктивності в аграрному секторі дослідники оцінили на рівні 27 %, а внесок міжнародної торгівлі промисловими товарами – на орієнтовно ідентичному рівні 26 %.

Особливістю структурної трансформації економіки Китаю став очевидний перекис структури ВВП у бік інвестицій. Так, частка інвестицій у ВВП Китаю коливається від 40 до 50 % за частки споживання від 30 до 40 % від національного ВВП [34,с.25].

Ще одним важливим фактором, який дозволив Китаю здійснити швидку трансформацію економіки, є значна концентрація інвестиційних ресурсів у руках держави та державних підприємств. В державних структурах Китаю зосереджено близько 40 % національного ВВП та близько 55 % сукупного боргу.

Серед фундаментальних факторів вичерпання потенціалу чинної моделі розвитку економіки Китаю прийнято виділяти уповільнення процесів міграції робочої сили з сільської місцевості до урбанізованих промислових центрів, збільшення реальної заробітної плати у промисловості Китаю, зниження прибутковості капіталу при одночасному зростанні частки позикових коштів у структурі фінансування проектів.

Політика нових реформ китайської економіки спрямована на вирівнювання структурних дисбалансів та переключення моделі розвитку з

орієнтованої на експорт на орієнтовану на розвиток внутрішнього споживання.

Намічені у Китаї реформи можна умовно поділити на наступні сфери:

- інституційні реформи: антикорупційна політика, реформа політики реєстрації громадян (Хукоу політика), правовий захист інтелектуальної власності, лібералізація ринків капіталу;
- промислові реформи: реформа сторони пропозиції (ліквідація зайвих виробничих потужностей, екологічний захист);
- податкові реформи: податок на майно, редакція корпоративних податків та податку на доходи фізичних осіб;
- реформа фінансових ринків: зниження боргового навантаження на економіку, реформування політики управління валютним курсом та процентними ставками [35,с.80].

Відомий китайський учений Лі Пейлінь виділяє шість основних рис китайського досвіду:

1. Поступовість реформ. Ця риса включає просування від більш легких реформ до більш складним. Для вдосконалення структур та поступового переходу використовуються попередні експерименти. Просування реформ коригується за результатами експериментів та на основі періодичного узагальнення досвіду, що забезпечує безперервне поглиблення реформування за одночасного забезпечення соціальної стабільності.

2. Поєднання структурного перетворення економіки з перетворенням соціальної структури. На відміну від колишнього Союзу та країн Східної Європи, де до початку реформ були в основному здійснені індустріалізація та технічна реконструкція сільського господарства та утворилася малорухлива соціальна структура, а в Китаї – для зміни соціальної структури. Удосконалення агротехніки, швидкий перехід сільської робочої сили в індустріальні галузі, концентрація сільського населення містах принесли суспільству величезні вигоди. У Китаї реформи вплинули на соціальну структуру.

3. Пріоритет соціальної стабільності та поступальний пошук шляхів демократизації.

4. Довготривала підтримка курсу на низьку народжуваність та політики скорочення бідності.

5. Перетворення багатонаселеної країни на країну з великими трудовими ресурсами.

6. Відкритість зовнішнього світу, розширення дипломатичного простору. Відкритість не тільки сприяє швидкому скороченню відставання Китаю від розвинених держав у звичайних технологіях, але й перетворила його на одну з найбільш привабливих країн для світових інвестицій.

Китайські фахівці припускають, що особливі успіхи можуть бути досягнуті в розвитку «зелених технологій», в охороні здоров'я та в електронних технологіях. Ці прогнози підтверджується і даними про те, що в 2020-2024 рр. у Китаї було зареєстровано найбільше патентів саме у «зелених технологіях» – сонячної енергії та енергетиці вітру.

Цікавим прикладом структурної трансформації економіки є В'єтнам, де відбувається перетікання ресурсів із сільського господарства у сферу послуг та обслуговування виробництва (оптова торгівля, транспорт) та промисловості. Частка сільського господарства у ВВП В'єтнаму з 1986 по 2023 рік знизився з 34 % до 17 %. Частка промисловості у ВВП зростає з 13% у 2015 році до 25% у 2023 році, а обслуговуючих галузей – з 46 % до 54 %. Наведені ефекти трансформації економіки В'єтнаму є одним із прикладів ефективно реалізованої структурної політики реформ, відомої як політика поновлення економіки В'єтнаму «Дій Мій».

Основним лейтмотивом політики «Дій Мій» став транзит від планового до ринкового механізму управління економікою. Реформи у промисловому секторі В'єтнаму було сфокусовано на забезпеченні ефективного функціонування спеціальних економічних зон, у яких залучалися іноземні інвестиції. Чи не ключовим моментом у залученні іноземних інвестицій у промисловий сектор В'єтнаму стала лібералізація міжнародної торгівлі та

інтеграція у глобальну промислову кооперацію. Створені для іноземних інвесторів у спеціальних економічних зонах податкові та регулятивні преференції значно покращили привабливість В'єтнаму як об'єкта для перенесення виробничих потужностей найбільших транснаціональних корпорацій. Важливими предикатами успішної інтеграції В'єтнаму до міжнародної кооперації стали девальвація реального обмінного курсу та низька вартість праці (при її значній пропозиції) в країні [37,с.282].

Як свідчить зарубіжний досвід, структурні перетворення є основним компонентом модернізації економіки. Для успішного завершення модернізації потрібна індустріалізація та неоіндустріалізація.

У Кореї промислова політика грала важливу роль у процесі модернізації. Вихідні кроки нової промислової політики Кореї, зроблені першому етапі стратегії, розглядаються за такими тематичним блокам:

1. Формування основ для інноваційно-орієнтованого розвитку національної економіки націлене на структурування виробничо-технічної бази, механізмів та середовища для функціонування інноваційного укладу.

2. Формування основ для самопідтримуваного розвитку відсталих регіонів має ключове значення і націлене на двократне збільшення доходної частини бюджету відповідних провінцій і, перш за все, таких їх суб'єктів, як села, рибальські, високогірні селища.

3. Перехід від кількісного до якісного етапу у розвитку великих міських агломерацій ставить за мету взаємно ув'язати і гармонізувати динаміку соціально-економічних і виробничо-технологічних процесів у регіонах і сільській місцевості.

4. Формування нової територіальної структури спрямоване на сприяння активізації взаємодії з сусідніми країнами в рамках політично «відкритих дверей».

Основою економічних перетворень ще однієї країни – Бразилії стало внутрішньосекторальне зростання продуктивності праці. Економічна політика Бразилії була здебільшого спрямовано інституційні перетворення і

передбачала структурної трансформації економіки. Інституційні реформи Бразилії були спрямовані на трансформацію національної економіки із закритої, періоду військових диктатур середини ХХ століття, відкрито і мали на увазі лібералізацію зовнішньої торгівлі та ринків капіталу. Лібералізація бразильської економіки торпедувала розвиток секторів із відносними на зовнішніх ринках перевагами – сільське господарство, гірничодобувна промисловість. При цьому економіка Бразилії показувала нестабільні темпи зростання, що часто змінювалась спадами.

Вивчаючи досвід Швеції можна назвати те що, що у середині ХХ ст. економіка Швеції трансформувалася в економіку з явними соціалістичними рисами з практично повсюдним державним втручанням. Проте кризові явища 1970-х і 1990-х рр. змусили уряд знизити рівень регулювання та соціальних витрат задля збереження сталого розвитку. Головною особливістю Швеції в цей період стало те, що при переході до активного розвитку в економіці сектора високих технологій вона зуміла зберегти таку модель соціального забезпечення суспільства – «суспільства добробуту». Сучасну шведську господарську модель можна охарактеризувати як яка ґрунтується на розвитку наукомістких галузей і нових технологій, що у свою чергу можливо завдяки вкладенню великих коштів у сфери НДДКР, освіти та соціального забезпечення [32,с.15].

У Чилі теж формувалася певна модель соціально-економічного розвитку. Чилійська модель розвитку означає:

- стабільну консолідовану демократію;
- ефективну економіку;
- прагматичну зовнішньополітичну лінію;
- адресну диференційовану соціальну політику, спрямовану на якісне поліпшення життя широких верств населення.

Політика економічного лібералізму була фактичною реалізацією філософської думки та світосприйняття США як світового економічного гегемона другої половини ХХ століття. Основним механізмом реалізації

ліберальної економічної політики стали створені Бреттон-Вудським угодою міжнародні фінансові інститути – Міжнародний валютний фонд (надання фінансування у критичних ситуаціях), Світовий банк (надання довгострокового фінансування).

Ще більша підмога у розширенні ідей неоліберальної економічної політики дала лібералізація міжнародної торгівлі у вигляді Генеральної угоди про тарифи та торгівлю (ГАТТ), яку потім змінила Світова організація торгівлі (СОТ). Загальне зведення стандартизованих правил ведення економічної політики, який рекомендується до імплементації розвиваються країнами, був сформульований 1989 року економістом Дж. Вільямсоном та отримав назву «Вашингтонський консенсус». Основними положеннями «Вашингтонського консенсусу» стали створення відкритої ринкової економіки ліберального типу та формування макроекономічної дисципліни.

Основними інструментами досягнення поставленої мети є лібералізація контрольно-регулятивної діяльності, приватизація державної власності, лібералізація товарних та фінансових ринків, формування ціною стабільності (переважно монетарними методами). Інструментарій політики «Вашингтонського консенсусу» базується на постулатах ліберальних філософських напрямів та реалізує політику максимального невторчання держави у функціонування ринкового механізму.

Найбільш наочним емпіричним прикладом імплементації «Вашингтонського консенсусу» є політика трансформації економіки країн Південної Америки (Бразилія, Аргентина тощо). Рекомендації щодо реформування інституційного середовища для цих країн включали у собі виконання наступних десяти пунктів [38,с.338]:

1. Формування фіскальної дисципліни: зниження обсягу бюджетного дефіциту, приборкання інфляції.
2. Перегляд пріоритетів державних витрат: зниження соціальних виплат, ліквідація державних субсидій, зниження частки державного сектора економіки.

3. Податкова реформа (запровадження прогресивної ставки податків).
4. Лібералізація відсоткові ставки: перехід на ринкові принципи формування ставок на основі балансу попиту та пропозиції на капітал (дерегулювання фінансових ринків).
5. Введення конкурентного валютного курсу: перехід на плаваючий валютний курс, який має прагнути справедливої ринкової оцінки.
6. Торгова лібералізація: зняття обмежень на експорт та імпорт товарів та послуг.
7. Лібералізація капіталу: зняття обмежень із іноземних інвестицій у національну економіку.
8. Приватизація державної власності.
9. Дерегулювання економіки.
10. Захист прав власності та прав інвесторів.

Наведені вище рекомендації тривалий час були домінуючим думкою у колах як економістів-практиків, і економістів-теоретиків.

Оптимальна система планування у межах трансформації соціально-економічного розвитку держави має бути певний вид договору всіх груп суспільства. Так, архітектура реформ у країнах «Азіатського економічного дива» базувалася на фундаменті тісної взаємодії держави, бізнесу та профспілок. Інститути співробітництва також відіграли важливу роль у відновленні довіри у повоєнних Німеччини, Японії, Франції, де з часом інститути наздоганяючого розвитку еволюційно поступалися своєю головною роллю інститутам конкуренції та політичних свобод.

Якщо розглянути ретроспективу формування державних інститутів, то не можна не відзначити роль збройних конфліктів та підготовки до них. На думку Ч. Тіллі, необхідність вести війну стала драйвером консолідації суспільства та формування перших інститутів влади.

Необхідність вести війни та стан перманентної підготовки до війни стали сильним чинником технологічного прогресу. На завоювання стратегічної переваги в оборонних та наступальних технологій з давніх часів

виділялися значні людські та матеріальні ресурси. Оптимальна система планування у межах трансформації соціально економічного розвитку держави повинна представляти певний вид договору всіх груп суспільства. Ця обставина завжди ставила оборонну промисловість на передній край технологічного кордону.

У дослідженні Бунча та Хеллеманса показано, що військова техніка стала першою сферою застосування таких технологічних інновацій, як колісна техніка (військові колісниці), метали (бойові сокири, наконечники для стріл). Згодом ці інновації набули широкого поширення у цивільній сфері. Винахід ж вогнепальної зброї дало потужний імпульс у розвитку обробної промисловості (виробництво зброї, металургія, суднобудування) та її інфраструктури. Потреба перебування на передній границі технічного прогресу та необхідність забезпечення ресурсами стають важливими драйверами розвитку науки та економіки, що стає важливим предикатом промислової революції у Європі. При цьому найважливішим драйвером дифузії технологій у Західній Європі була найгостріша конкуренція між державами за економічне та військове домінування.

Подальший розвиток інновацій призвів до виникнення більш потужних видів озброєнь, що збільшувало людські та інфраструктурні втрати внаслідок воєнних конфліктів. Одночасно з цим зростання освічених верств населення залучало все більшу кількість широких мас у політичні процеси. Сукупність цих факторів призвела до переформатування цінностей суспільства від військових до цінностей співробітництва та зростання добробуту. Суспільство добробуту дало потужний імпульс розвитку сучасних інститутів політичних свобод та ринкової конкуренції.

Узагальнюючи світовий досвід проривного розвитку економіки, пропонуємо виділити такі аспекти.

Успішні випадки реалізації стратегії проривного розвитку пов'язані зі структурною трансформацією національної економіки – переорієнтацією ресурсів більш складні і високотехнологічні галузі.

Забезпечення проривного зростання загальнофакторної продуктивності праці у більшості успішних кейсів відбувалося завдяки довгостроковій адресної індустріальної політики, орієнтації на високотехнологічний експорт та стимулювання конкуренції. Інституційні зміни є невід'ємною частиною проривного розвитку, повинні проводитися еволюційно та планомірно слідом за структурною трансформацією економіки.

3.2. Економічне обґрунтування пріоритетів розвитку національної економіки

За оцінками Світового банку та Міністерства економіки України, на післявоєнну відбудову в Україні потрібно щонайменше 411 мільярдів доларів США. Пріоритетними напрямками є відновлення критичної інфраструктури, житла, важливих соціальних і транспортних об'єктів. Однак не слід забувати про відновлення промисловості, потенціал аграрного сектору, ІТ та інших галузей. Амбітною метою України є – досягти за десять років показників ВВП у 500 мільярдів доларів США проти менше ніж 160 мільярдів доларів США за підсумками 2022 року.

Вплив війни на економічний сектор України, безсумнівно, завдав величезної шкоди країні. Необхідність фінансувати армію, зруйновані виробничі потужності та збільшення еміграції – це лише деякі з факторів, які змінили економічну ситуацію в країні. Експерти вважають, що конфлікт змінив не лише розмір економіки, але й її фактичну структуру.

Труднощі, пов'язані з війною, впливають на великий і малий бізнес. Більшість підприємств розчаровані значним падінням попиту на їхні товари та послуги і намагаються знайти нових клієнтів та канали збуту. Підприємці стикаються з відсутністю або значними затримками платежів.

Важливим фактором є брак коштів. Близько 40% українських підприємств потребують додаткового оборотного капіталу, якого бракує через обмеження банківського кредитування.

Стандартні транспортні маршрути не працюють, порти частково заблоковані, пріоритетними є гуманітарні та військові вантажі, а в деяких випадках відчувається нестача пального. На українську економіку негативно вплинули російські ракетні удари, які знищили п'яту частину її складів. Конфлікт вплинув на доступність робочої сили та необхідних фахівців. Актуальними залишаються проблеми корупції та високих ставок оподаткування.

На думку різних експертів, пріоритетом у післявоєнний період є відновлення пошкодженої інфраструктури та подальше зміцнення обороноздатності країни.

Розглянемо докладніше різні сектори економіки та узагальнимо найбільш перспективні галузі для відновлення економіки України.

Потреба у відновленні зруйнованої інфраструктури буде величезною, а нові будівельні проекти стануть частиною післявоєнного відновлення. Зрозуміло, підвищення обороноздатності українських збройних сил і модернізація їхнього озброєння будуть актуальними протягом усього повоєнного періоду. Серед інших сфер перспективними можна назвати наступні:

- розвиток агропромислового сектору, зокрема сільського господарства;
- медична сфера;
- металургія та важка промисловість;
- інформаційні технології (ІТ);
- освіта та наука;
- транспорт та перевезення;
- торгівля;
- культура і туризм;
- легка промисловість.

У поточному економічному аналізі визначено низку пріоритетних секторів, на яких Уряду України слід зосередитися для досягнення швидкого зростання та ефективних результатів розвитку української економіки:

- сільське господарство;
- металургія та металообробка;
- розвиток нових підприємств;
- інформаційні технології.

На увагу заслуговують згадані вище сектори будівництва, оборони, енергетики та охорони здоров'я. Інвестиційний потенціал мають також реконструкція інфраструктури, логістичні проєкти, деревообробка та виробництво меблів.

Іноземні інвестори вже цікавляться післявоєнною перспективою України. Українські експерти опрацювали понад 50 запитів на співпрацю з українськими державними та приватними компаніями від міжнародних компаній зі стратегічними та портфельними інвесторами.

Найбільшу зацікавленість в інвестуванні в українську економіку виявили представники США, Великобританії, Німеччини, Польщі та Туреччини. Пріоритетними сферами для іноземних інвесторів є:

- інновації, передові технології;
- фінансовий сектор;
- енергетичний сектор;
- сільське господарство, агропромисловість;
- логістичні проєкти;
- оборонна промисловість;
- гірничодобувна промисловість.

Сільськогосподарська продукція є важливим джерелом експорту: до початку війни, вартість експорту сільськогосподарської продукції становив 27,8 мільярда доларів США, що складало 41 % від загального обсягу експорту. Сільське господарство забезпечує роботою близько 14 % населення України.

Україна має сприятливі фактори для виробництва сільськогосподарської продукції, такі як м'який клімат, багаті ґрунти та достатня кількість опадів. Україна визнана великим виробником та

експортером сільськогосподарської продукції, в тому числі провідним світовим експортером соняшnikової олії та соняшnikового шроту, третім найбільшим експортером ріпаку, третім найбільшим експортером ячменю та четвертим найбільшим експортером кукурудзи. Таким чином, аграрний сектор України є дуже перспективним для інвестування, навіть у воєнний час.

Пріоритетним завданням на даний момент є не лише покращення економічного середовища в Україні, а й забезпечення обсягів експорту, необхідних для задоволення потреб світового ринку в продовольстві. Пошкоджені зерносклади потребують ремонту та будівництва нових зерноскладів. Необхідно забезпечити залізничний транспорт необхідною вантажопідйомністю, що наразі ускладнюється різними типами ліній у різних країнах, у тому числі в Європі. Необхідно розпочати накопичення запасів техніки, а також замінити зруйновані агрегати та обладнання.

В аграрному секторі заплановані інновації включають глибоку переробку кукурудзи для отримання біоетанолу та амінокислот, оновлення переліку культур для підвищення ефективності та збільшення глибини переробки.

Одним із прикладів ефективної переробки є впровадження виробництва соняшnikової олії з насіння соняшника. Звичайно, впровадження інноваційних підходів та відновлення пошкодженої інфраструктури потребує часу та значних інвестицій.

Металургія завжди вважалася однією з найпривабливіших галузей для інвесторів і становить значну частку українського експорту. За даними Державної служби статистики, в останні роки на неї припадало близько 20 відсотків загального обсягу експорту. Протягом останніх років українська металургійна промисловість поступово реструктуризується та розвивається, що призводить до виробництва продукції з вищою доданою вартістю. Металургійні підприємства успішно провели низку експериментів з інноваційними технологіями, про що свідчить статистика підприємств галузі.

Одним з найперспективніших проєктів для інвестування є «зелена» сталь. Україна має великі перспективи для підтримки розвитку та переходу до вуглецево-нейтрального виробництва сталі, що широко використовується Європейським Союзом. На користь цього можна відзначити такі фактори:

- великі запаси залізної руди;
- високотехнологічні збагачувальні потужності;
- наявність дешевої енергії;
- інфраструктура, необхідна для транспортування водню;
- вигідне географічне розташування.

Як показав аналіз, Україна має всі необхідні умови для того, щоб стати одним з основних постачальників заліза прямого відновлення та інших ресурсів у виробничому ланцюжку.

Інвестиції в інноваційні виробничі процеси та забезпечення належних інфраструктурних елементів дозволять з часом повернутися до довоєнного рівня експорту. Реструктуризація галузі потребує державної підтримки, яка забезпечить ефективні способи роботи з ЄС та сприятиме інтеграції галузі в Європу.

Крім того, зберігаються важливі фактори розвитку української економіки:

- військова стабільність;
- доступ до необхідних родовищ та природних ресурсів;
- система страхування;
- система захисту прав власності, серед інших.

За умови належного впровадження в рамках відновлення економіки України, металургія матиме позитивний вплив на економічні умови та експорт.

До війни Україна посідала 11-е місце в ІТ-секторі серед європейських країн із середнім рівнем доходу. Інформаційні технології були серед найбільш експортованих послуг, на які припадало понад 4% ВВП України у

2021 році; доходи від експорту послуг становили приблизно 6,9 мільярда доларів США у 2021 році.

Даний сектор економіки користується попитом як з боку підприємців, які активно створюють нові компанії, так і з боку професіоналів, у тому числі тих, хто змінив свою кваліфікацію за останні роки. Зокрема, український ІТ-ринок налічує понад 5 000 компаній, включаючи унікальні стартапи. Кількість професіоналів динамічно зростає протягом останніх кількох років.

На сектор негативно впливає брак кваліфікованих фахівців, відсутність доступу до іноземних інвестиційних ринків та труднощі із залученням клієнтів.

За умови достатнього фінансування та доступу до іноземних інвестиційних програм, ІТ-сектор та українські стартапи можуть стати одним з найперспективніших секторів у відновленні економіки України. Не менш важливим фактором для розвитку цього сектору залишається ефективна система захисту прав власності.

Організація сектору безпеки та оборони залишатиметься затребуваною і в післявоєнний період. Розвиток обороноздатності країни та розробка інноваційних військових технологій мають важливе значення. Цей сектор приваблює багатьох інвесторів і вважається перспективним.

Не менш привабливим для інвесторів є будівельний сектор. Очікується, що потреба в будівельних послугах в країні швидко зросте після війни, а проекти з ремонту пошкодженої інфраструктури та будівництва нових об'єктів є частиною вже існуючої програми післявоєнної відбудови. Крім того, стабілізація та стримування військової ситуації дасть змогу відновити перервані проекти як у приватному, так і в державному секторах.

Охорона здоров'я також залишається важливим фактором в Україні. Очікується, що попит на медичні послуги швидко зростатиме у післявоєнний період. Завдяки наявності інноваційних рішень та інвестицій, а також сприятливим умовам для приватної практики, сектор охорони здоров'я стане одним із факторів відродження країни.

Незважаючи на складні умови, бізнес адаптується і, повернувшись до роботи, поступово відновлює свою діяльність, зовнішньоторговельні операції, покращує свої очікування на майбутнє з огляду на власні сили, допомогу Уряду (запущено різноманітні програми кредитної та грантової підтримки бізнесу). Нами було проаналізовано дані з Міністерства економіки України, а саме Прогноз економічного та соціального розвитку України на 2024-2026 роки (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2024-2026 роки

Показник	2024 рік	2025 рік	2026 рік
	(прогноз)		
ВВП:			
номінальний, млн дол США	7 643	8 980,6	10 421,8
відсотків до попереднього року, %	104,6	106,8	106,6
Індекс споживчих цін:			
Грудень до грудня попереднього року, %	109,7	108,1	106,6
Рівень безробіття населення у віці 15—70 років за методологією Міжнародної організації праці, відсотків до робочої сили відповідного віку, %	18,7	17,7	15
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн доларів США	-40 172	-27 044	-25 433

Джерело: [28]

Отже, повоєнна відбудова України відбуватиметься в умовах фрагментованої глобальної економіки та за відповідними параметрами.

Україна залишатиметься залежною від зовнішньої фінансової та матеріальної допомоги. У цьому контексті надзвичайно важливим є збереження зовнішніх пріоритетів розвитку України, зокрема повноправного членства в Європейському Союзі. Важливим також є розуміння ролі держави в економічному житті країни під час війни та післявоєнної відбудови. Крім того, враховуючи відмінності у ставленні до корупції в Україні та західних країнах, не варто сумніватися в максимальній точності у спілкуванні з іноземними партнерами, особливо в розрахунках потреб України у фінансуванні процесу відбудови.

Висновок до розділу 3

Узагальнюючи світовий досвід проривного розвитку економіки, пропонуємо виділити такі аспекти. Успішні випадки реалізації стратегії проривного розвитку пов'язані зі структурною трансформацією національної економіки – переорієнтацією ресурсів більш складні і високотехнологічні галузі. Забезпечення проривного зростання загальнофакторної продуктивності праці у більшості успішних кейсів відбувалося завдяки довгостроковій адресної індустріальної політики, орієнтації на високотехнологічний експорт та стимулювання конкуренції. Інституційні зміни є невід'ємною частиною проривного розвитку, повинні проводитися еволюційно та планомірно слідом за структурною трансформацією економіки.

Післявоєнне відновлення України відбуватиметься за відповідними параметрами в умовах фрагментованої світової економіки. Україна, як і раніше, залежатиме від зовнішньої фінансової та матеріальної допомоги. У цьому контексті вкрай важливо зберегти зовнішні пріоритети розвитку України, включно з повноправним членством у Європейському Союзі. Також важливо зрозуміти роль держави в економічному житті країни під час війни та в період післявоєнного відновлення. Крім того, з огляду на відмінності у ставленні до корупції в Україні та західних країнах, безсумнівно, важлива

максимальна точність у спілкуванні з іноземними партнерами, особливо під час розрахунку потреб України у фінансуванні процесу відновленн

ВИСНОВКИ

1. Розкривши теоретичні основи розвитку національної економіки відзначили, що розвиток національної економіки – структурна перебудова економіки відповідно до потреб технологічного та соціального прогресу. Основним показником розвитку національної економіки країни вважається збільшення показників ВВП або ВВП на душу населення, що свідчить про: зростання ефективності використання виробничих ресурсів країни; зростання середнього добробуту її громадян.

2. Визначивши підходи до оцінювання розвитку національної економіки відзначили, що економічний потенціал країни характеризується на основі наступних показників: ВВП/ВВП на душу населення, рівень якості життя населення, розподіл основних видів продукції на душу населення, економічна ефективність. Основні методи та способи оцінки економічного потенціалу країн світу на етапі розвитку економічної сфери і дійшли до висновку, що існує низка факторів, які впливають на зростання або падіння рівня економічного потенціалу країн світу за сучасних економічних умов. Для того, щоб країна включилася до міжнародну конкуренцію за зміцненням своїх економічних позицій, необхідна підтримка з боку держави всіх галузей економіки, які, свою чергу, впливають на формування сприятливого ґрунту для зростання економічного потенціалу окремо взятої країни.

3. Провівши діагностику проблем розвитку національної економіки відзначили, що українська економіка переживає небувалий у своїй історії шок. Повномасштабне військове вторгнення північного сусіда завдало потужного удару по всіх складових економічної системи України. Виробництво ключових товарів, зокрема тих, які складають основу експортного потенціалу України, скоротилося. Крім того, було заблоковано порти, на які припадає основна частина зовнішньої торгівлі. Зруйновано транспортну, логістичну, соціальну, маркетингову та інженерну інфраструктуру всього регіону. Людські ресурси, які втекли за кордон, були

частково перекинуті на захід України, що тимчасово витіснило з активної економічної діяльності від сотень тисяч до мільйонів людей.

4. Проаналізувавши основні показники соціально-економічного розвитку України відзначили, що загальна ситуація в Україні, з точки зору соціально-економічного становища, має досить нерівномірну динаміку. Дійсно, показники мають свої підйоми та спади, а рівень соціально-економічного розвитку України не є стабільним. Тому можна зробити висновок, що економічні та соціальні показники мають різну вагу та вплив на поточну ситуацію. Зарплати зростають, але зростають і витрати, а економіка країни році перебуває в незадовільному стані порівняно з довоєнним періодом.

5. Провівши оцінку структурних зрушень економіки України відзначили, що за останні десятиліття українська економіка зазнала значних структурних змін. Інтенсивність цих змін не тільки перевищувала середньосвітовий рівень, а й рівень зіставних країн Центральної Європи. Однак зміна напряму структурних перетворень, прикре зниження ваги вторинного сектору (внаслідок часткової втрати виробничого потенціалу, технологічного спрощення та звуження типів виробництва) та подальше посилення первинного сектору, хвиля економічної кризи та російсько-українська війна призвели до зниження продуктивності праці та подальшого сповільнення темпів зростання і відновлення економіки. Траєкторія розвитку економіки була повільною. Така траєкторія загрожує поглибленням структурної невідповідності між національною економікою та кардинальними змінами в глобальній економіці.

6. Описавши перспективні напрямки вдосконалення національної економіки України відзначили, що успішні випадки реалізації стратегії проривного розвитку пов'язані зі структурною трансформацією національної економіки – переорієнтацією ресурсів більш складні і високотехнологічні галузі. Забезпечення проривного зростання загальнофакторної продуктивності праці у більшості успішних кейсів відбувалося завдяки

довгостроковій адресної індустріальної політики, орієнтації на високотехнологічний експорт та стимулювання конкуренції. Інституційні зміни є невід'ємною частиною проривного розвитку, повинні проводитися еволюційно та планомірно слідом за структурною трансформацією економіки.

Післявоєнне відновлення України відбуватиметься за відповідними параметрами в умовах фрагментованої світової економіки. Україна, як і раніше, залежатиме від зовнішньої фінансової та матеріальної допомоги. У цьому контексті вкрай важливо зберегти зовнішні пріоритети розвитку України, включно з повноправним членством у Європейському Союзі. Також важливо зрозуміти роль держави в економічному житті країни під час війни та в період післявоєнного відновлення. Крім того, з огляду на відмінності у ставленні до корупції в Україні та західних країнах, безсумнівно, важлива максимальна точність у спілкуванні з іноземними партнерами, особливо під час розрахунку потреб України у фінансуванні процесу відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоша О. І., Аптекарь С. С., Білопольський М. Г., Юрій С. І., Мельник А. Ф. та ін. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія ІЕП НАН України, ТНЕУ. Тернопіль: Економічна думка. 2011. 848 с.
2. Амоша О. І., Аптекарь С. С., Юрій С. І. та ін. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія. Тернопіль: Економічна думка; ТНЕУ, 2011. 323 с.
3. Антонюк К. І., Антонюк Д.А., Бухаріна Л.М, Шишкіна В.О. Дуалізм міжнародної технічної допомоги в контексті соціального, фінансово-економічного розвитку та безпеки споживання в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 28. С. 462-471.
4. Вашків, О. П. Галузева структура національної економіки України та постіндустріальна економіка Перспективи розвитку національної економіки: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції Запоріжжя, 9-10 вересня 2016 року Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2016. С. 14–17.
5. Гуменюк В. В. Зарубіжний досвід повоєнної трансформації державного управління і уроки для України. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 34–54
6. Гуткевич С.О., Гайдуцький О.П. Інвестиції. Київ. ДКС Центр 2022. 320 с.
7. Зверяков М. І. Формування моделі економічного розвитку в нових історичних реаліях. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 3–19
8. Касич А.О. Модернізація економіки України в умовах глобалізаційних викликів: монографія. Кременчук: Кременчуцька міська друкарня, 2018. 240 с.
9. Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 2. С. 101–117

10. Луньова, Т. Оцінка конкурентоспроможності національної економіки України: рейтинговий підхід. *Економічний простір*, 2022 № (181), 38-42.
11. Макроекономіка: базовий курс [Електронний ресурс]: навч. посіб. / [проф. І.Й. Малий, проф. І.Ф. Радіонова, доц. Т.Ф. Куценко, доц. Н.В. Федірко та ін.] — К.: КНЕУ, 2016. — 254 с.
12. Марченко І. С. Міжнародна конкурентоспроможність України в Європейському конкурентному просторі: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.02. Харків, 2018. 25 с.
13. Мельник А. Ф. Європейська інтеграція і Україна: радикальні економічні реформи. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2016. № 4. С. 34-42.
14. Мельник А. Ф. Механізм активізації регіонального розвитку в контексті українського виміру. Регіональні перетворення у світовому та українському вимірах: монографія редкол.: А. І. Крисоватий, Є. В. Савельєв. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 388 с.
15. Методичні рекомендації до виконання випускної кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня «бакалавра» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка» денної форми навчання [Електронний курс] / уклад. Гуткевич С.О., Каїра Л.Г. – К.: НУХТ, 2021, - 41 с.
16. Михайличенко А. О. Стратегічні аспекти управління економікою на рівні держави. *Вчені записки університету «КРОК»*. Серія: Економіка. 2004. Вип. 10. С. 49-56.
17. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження. Львів: Світ, 2001. 416 с.
18. Національна економіка: навчальний посібник (у рисунках, схемах і таблицях) за ред. О. І. Котикова, О. А. Горобченко, Т. Г. Олійник, І. Г. Крилова, І. О. Мельник, О. А. Купчишина. Миколаїв: Іліон, 2020. 196 с.
19. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний курс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2024)

- 20.Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [Електроний курс] – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 22.03.2024).
- 21.Охріменко, О., & Попов, Р. Пovoєнна відбудова України: потенціал та стратегія перетворень. *Економіка та суспільство*, 2022 №45 [Електроний курс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-7>
- 22.Оцінка інноваційного розвитку та структурні трансформації в економіці України: колективна монографія Єгоров І.Ю., Бажал Ю.М., Кіндзерський Ю.В. та ін.; за ред.: чл.-кор. НАН України І.Ю. Єгорова та д.е.н. Ю.В. Кіндзерського ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ., 2023. 240 с.
- 23.Панкратова О. М. Підвищення ролі конкурентоспроможності національної економіки як фактор економічного зростання в умовах глобалізації. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск 52. С. 37-41
- 24.Писаренко Т.В., Куранда Т.К. та ін. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати у 2021 р.: аналітична довідка. Київ : УкрІНТЕІ, 2022. 53 с.
- 25.Підоричева І. Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України. *Журнал європейської економіки*. 2022. Т. 21, № 2 (81). С. 190–207.
- 26.Піжук О. І. Сучасні методологічні підходи до оцінювання рівня цифрової трансформації економіки. *БізнесІнформ*. 2019. № 7. С. 39-47.
- 27.Пріоритетні напрями розвитку національної економіки України в контексті глобалізаційних викликів : монографія І. Ф. Прокопенко та ін.; за заг. ред. І. Ф. Прокопенка ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2018. – 195 с.
- 28.Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2024-2026 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=77059300-efc0->

[4c61-8a67-3974e0cd27a5&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitku
Ukraini](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-31)

- 29.Ткаченко С. Повоєнне відновлення економіки України: проблеми, ризики та шляхи. *Економічні горизонти*, 2024. №.2(28), 4–13.
- 30.Хворост Т. В. Стан конкурентоспроможності національної економіки України. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 10. С. 145-148.
- 31.Хмарська, І., Кучерява, К., Клімова, І. Особливості післявоєнного відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*, 2022 № (42). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-31>
- 32.Чеснокова Н. В. Методологічні підходи до оцінки цифрової трансформації економіки. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2020. Том 19. Вип. 2(45). С. 413-427
- 33.Шапран О. Маркетингове обґрунтування заходів щодо стабілізації економічної системи України у післявоєнний період на основі шерінгової економіки. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 1. С. 3–7
34. Шаров О. М. Уроки та перспективи «плану Маршалла» для України. *Економіка України*. 2015. № 4. С. 12–18
35. Штулер І. Ю. Історичне та економічне підґрунтя вибору моделі «випереджаючого розвитку» національною економічною системою. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія: Економіка. 2016. Вип. 1(5). С. 81-87.
- 36.Ягельська К. Ю. Моделі економічного розвитку: загальний огляд та вітчизняний вибір. Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Херсон: *Видавничий дім Гельветика*, 2013. С. 40-42.
- 37.Bunch B., Hellems A. The history of science and technology. Boston. New York: *Houghton Mifflin Company*, 2004. 776 p.
- 38.Dekle R., Vandenbroucke G. A Quantitative Analysis of China's Structural Transformation. *IEPR Working Papers* №. 06.51. 2006. P.23-29

39. Ferreira P.C., Santos M.R., Silva L.F. Trade, structural transformation and growth in China *Inspere Working Paper*. 2013. № 327-13. p. 2-25.
40. Firpo S., Pieri R. Structural Change, Productivity Growth, and Trade Policy in Brazil. In: Structural change, fundamentals, and growth: A framework and case studies. *Washington: International Food Policy Research Institute*, 2017. p. 267- 292.
41. Hausmann R., Rodrik D., Velasco A. Growth Diagnostics. / In: The Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance. *London: Oxford University Press*, 2008. 324-355 p.
42. Irtysheva I., Kramarenko I., Sirenko I. The economy of war and postwar economic development: world and ukrainian realities. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 8 No. 2, 2022. P. 78–82
43. Ma G., Roberts I., Kelly G. Rebalancing China's Economy: Domestic and International Implications. *China & World Economy*. 2017. № 1. p. 1-31